

მთბზსური

ყოველკვირეული ჟურნალი

№ 8.

კვირა, 6 მარტი 1905 წლისა.

№ 8.

ამ ნომერთან ერთად ხელის მომწერთ ვგზავნებათ ცალკე დამატება შემდეგი სათაურით: „გურიის ამბები“.

თფილისის ქალაქის მოსახლეებში ამით აცხადებს, რომ შემოწირულობანი ბაქოში 5—11 თებერვალს დაზარალებულთა სასარგებლოთ (განუჩინებულთა ეროვნებისა და წოდებისა) მიიღება ქალაქის გამგეობაში ყოველ დღე, კვირა-უქმეებს გარდა, 10-დან 3 საათამდე.
(3—3) ქალაქის მოსახლეები ქ. ვერმიშევი.

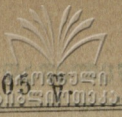
შინაარსი: რა გამოიკვება? ფ. მახარაძისა.—ოფიციალური ცნობები და მთავრობის განკარგულება.—ომის ამბები.—სხვადასხვა ამბები.—კარესბონდენციები.—რუსეთის ქრონიკა.—საერო თუ დამფუძნებელი კრება? ნ. ელიავასი.—ქუჩაზე, ლექსი ვ. რუხაძისა.—ფელეტონის მაგიერი, თავუნასი.—მუშათა კავშირები, ა. წულუკიძისა.—ჟურნალ-გაზეთებიდან.—კლასობრივი წინააღმდეგობა ჩვენში და ევროპაში, გ. ქისა.—1904 წ. 7 ივნისის კანონის გამო.—საზოგადოებრივ-ისტორიული წერილები, თარ. ლ. ელიავასი.

რა გამოიკვება?

ორი კვირა იქნება, რაც ბ-ნი სულთან-კრიმ-გირეი გურიაში გაემგზავრა, გურიის დღევანდელი ვითარების გამოსარკვევად, გურიის ხალხის დღევანდელ საჭიროებათა და მოთხოვნილებათა გამოსაკვლევად. ბ-მა კრიმ-გირეიმ უკვე ინახულა გურიის რამდენიმე საზოგადოება, მოიწოდა სახალხო ყრილობები თითოეულ საზოგადოებაში და წინადადება მისცა ხალხს გულახდილად და დაწვრილებით ეამბათ მისთვის ყველაფერი, რაც დღეს გურიის ხალხს აწუხებს, გაეგებინებიათ მისთვის გურიის დღევანდელი მოძრაობის და ხალხის მღელვარების ნამდვილი მიზეზები. ხალხი ყოველგან ნდობით მიეგება ბ-ნ სულთან კრიმ-გირეის, იგი პატივისცემით ისმენდა მის მოწოდებას, და თავის მხრით ზრდილობიანად და თანაც გულახდილად და გაბედულად თავისი დებულებების საშუალებით უხსნიდა მას თავისი აუტანელი მდგომარეობის მიზეზებს და უცხადებდა თავის მოთხოვნილებებს. ყველა საზოგადოებაში, ყველა ყრილობაზე ხალხი უცხადებდა ერთ და იმავე მოთხოვნილებებს, ასახელებდა ერთ და იმავე მიზეზებს დღევანდელი აუტანელი მდგომარეობისას. ეს პირველი შემთხვევაა ჩვენში, რომ მთავრობის წარმომადგენელი და ხალხი ერთიერთმანეთს წარუდგენ, როგორც სრული თანასწორნი, და არა როგორც ბატონი და მორჩილი, მბრძანებელი და ყურ-მოქრილი აღმასრულებელი. რაც უნდა შედეგი მოყვეს ბ. კრიმ-გირეის მოგზაურობას გურიაში, ეს მოგზაურობა მაინც დაუფიქსარი დარჩება შთამომავლობისათვის და ოქროს ასოებით აღიბეჭდება ჩვენი ხალხის ისტორიაში.

ამიერიდან მთელმა ქვეყანამ გაიგოს, თუ რა მოხდა და ან რა ხდება დღეს გურიაში, თუ რამდენად მართალი არიან ისინი, ვინც გაიძახოდნენ, რომ გურია აჯანყდა და გურულები „ბუნტოვნიკები“ არიანო. იმის შემდეგ, რაც ბ-ნმა სულთან კრიმ-გირეიმ ნახა და გაიგო ის, რაც მეტი თუ ნაკლები სინამდვილით ადგილობრივ გაზეთებში იყო აღნიშნუ-

ლი, ამის ძახილი უკვე შეუძლებელია. აშკარად დამტკიცდა, რომ ხალხი მიუყვანიათ უზომო გაჭირვებამდის, იგი შეუწყხებიათ ყოველი მხრით; მთავრობა მისთვის გადაქცეულა საშიშარ დაწესებულებათ, ჯალათების კრებულათ, რომელიც მხოლოდ სასტიკი ზომების ხმარებაზე თუ ფიქრობდა ხალხის წინააღმდეგ, თორემ სხვაზე აღარაფერზე. ხალხის თხოვნას ყურადღებას აღარავინ აქცევდა, საჩივრისთვის ხომ პირდაპირ სჯიდნენ. ამ ყოფაში ჩავარდნილმა ხალხმა, რომელშიაც ადამიანობის გრძნობა არ გამქრალიყო, მოიკრიფა ძალა და შეუდგა თავისი თავის შევლას, თავისი თავის პატრონობას. ხალხი არ აჯანყებულა მთავრობის წინააღმდეგ, იგი მხოლოდ ჩამოშორდა მას, და თავის საქმეების გაძლოდა თითონ იკისრა, რადგანაც დარწმუნდა, რომ მთავრობა მას არა თუ აღარ შეგლოდა, არამედ აწუხებდა და ტანჯავდა. აქაც გურულმა ხალხმა, რომელიც, ნუ დაივიწყებთ, ცნობილია როგორც მეტი მეტი გულფიცხი, გამოიჩინა სამაგალითო მოთმინება. ამ უკანასკნელი სამი წლის განმავლობაში გურიის თავმოყვარე ხალხს არ დაკლებია არც საჯაროთ ლანძღვა-გინება, არც გამათრახება, არც ნაობახი, არც ციმბირში გაგზავნა, არც ეკუთხუციის ჩაყენება, და ვინ მოთვლის კიდევ რამდენი შეურაცხყოფა და დამცირება. მაგრამ მათ ყოველივე ეს აიტანეს და ერთხელაც არ უცდია ძალმომრეობაზე ძალმომრეობითვე ეპასუხა. პირიქით, გურული ხალხი თითონ იღებდა ზომებს, რომ მთავრობისათვის მიზეზი არ მიეცა იარაღი ეხმარა ხალხის წინააღმდეგ. ასეთი შემთხვევა კი მოსალოდნელი იყო გაბოროტებული ადმინისტრაციის მოხელეების მხრით იმ მიზნით, რომ ხალხი გაეთელათ და შეესუსტებიათ, რათა შემდეგში ისევ ძველებურად გაბატონებულიყვენ ხალხზე, ისევ ძველებურად ეპარპაშათ. სად მოიპოვა გურულმა ხალხმა ამოდენი მოთმინება, ამოდენი ზნეობრივი ძალა, რომ ერთ და იმავე დროს ორკვე უკუღმართობას გაუძლო, და მით ფიზიკურად თუ არა ზნეობრივად მაინც დაამარცხა მის წინააღმდეგ მიმართული ბოროტი ძალა! ამის ახსნა არ შეიძლება მარტო მის გაჭირვებაში ვეძიოთ. განა სხვაგან ნაკლები გაჭირვებაა? განა სხვა ადგილას ნაკლებად იტანჯება ხალხი? რასაკვირველია, არა. მაგრამ განსხვავება იმაშია, რომ გურულმა ხალხმა შეიგნო თავის დაბეჩავების და გაჭირვების მიზეზი, გაიგო, თუ საიდან მომდინარეობს სიღატაკე და სიბეჩავე. იგი მიხვდა, რომ ამის თავი და თავი მიზეზი დღევანდელი ბიუროკრატიული წესწყობილებაა, რომელიც ხალხზე აბატონებს მთავრობის ყოველად უფიც მოხელეებს და რომელიც ყველაფერში მდიდრებს ესარჩლება და მომხრეობს. ამ უსამართლობის მოსასპობათ საჭიროა ბიუროკრატიული წესწყობილების მოსპობა, მაგრამ ამას ვერ შეძლებს მარტო გურიის ხალხი, ამას უნდა შეებრძოლოს ყველა, სადაც კი გაჭირვებული ხალხი ცხოვრობს. ამისთვის კი საჭიროა, რომ გაჭირვებული ხალხი ყველგან გონს მოვიდეს, კარგათ შეიგნოს, თუ რისთვის არის იგი გაჭირვებული და დაბეჩავებული.

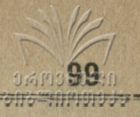
გურული ხალხის ღრმა რწმენა, რომელიც ბ-ნ კრიმ-გირის მოგზაურობის დროს გამოაშკარავდა და რომელიც ვერავითარი ფიზიკური ძალის საშუალებით ვერ აღმოიფხვრება მისი გულადან, იმაში იხატება, რომ მისი აზრით სრულებით შეუძლებელია დღევანდელ გაჭირვებულ მდგომარეობიდან თავის დახწვევა, თუ არ დამყარდა ადამიანის პიროვნების სრული ხელუხლებლობა და თუ იმავე დროს არ იქნა აღსარებული აზრის, სიტყვის, წერის, კრების, კავშირის და გაფიცვის სრული თავისუფლება. საიდან უნდა გავიგოთ ხალხის გასაჭირი, მისი ვითარება, თუ ამის შესახებ არ შეიძლება ლაპარაკი, წერა, მსჯელობა. ხალხმა განაცხადა, რომ ჩვენ წერაკითხვა ვიცით, ვკითხულობთ კიდევ ვაზეთებს და წიგნაკებს, სადაც სხვა ქვეყნების ამბები წერიაო, მაგრამ ჩვენ შესახებ, ჩვენ გაჭირვებაზე, იქ არაფერი ამოგვიკითხავს. ამავე დროს ჩვენ ხელში გვივარდება რაღაც ფურცლები, რომლებშიაც სწორეთ ჩვენი დაბეჭადვითი ცხოვრების შესახებ წერია და ჩვენ იმას სიამოვნებით ვკითხულობთ, მაგრამ ამისთვის გვდევნიან და ნაობახშიაც გვაგდებენო! რატომ არის ეს ასე? რატომ ჩვენ გასაჭირზე ჩვენ თავსაუფლოთ არ შეგვიძლია ვწეროთ, ვილაპარაკოთ? ამიტომ ჩვენ ვთხოულობთ, რომ ჩვენ უფლება გვქონდეს თავისუფლათ ვწეროთ, კრებები მოვახდინოთ და მსჯელობა ვიქნინოთ ჩვენი მდგომარეობის გასაუმჯობესებლათო. გურულმა გლეხებმა იმავე დროს განაცხადეს, რომ მართა ჩვენ არ ვთხოულობთ ამას, ამას დღეს თითქმის მთელი რუსეთი თხოულობს, გარდა იმ ვაჭბატონებისა, რომლებსაც რუსის ხალხის უბედურება სწადიაო.

გურული ხალხი თხოულობს აგრეთვე გადასახადების სამართლიან საფუძველზე მოწესრიგებას. როგორც ვიცით, ჩვენში არსებობს გადამხდელი და არა გადამხდელი წოდება. ხალხი თხოულობს, რომ აშინაირათ დაყოფა მოისპოს, ყველა წოდება გათანასწორდეს და საზოგადო ხარჯების დასაფარავათ ყველა უნდა იხდიდეს, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ ვისაც მეტი შემოსავალი აქვს, იმას მეტი გადახდეს, ვისაც — ნაკლები, იმან ნაკლები იხადოს, და ვისაც მცირე შემოსავალი აქვს და ოჯახის რჩენა უჭირს, მაგ. წელიწადში 400—500 მან., იგი სრულებით უნდა განთავისუფლდეს ყოველგვარი გადასახადიდან ხაზინის სასარგებლოთ. გარდა ამისა უნდა მოისპოს არა პირდაპირი გადასახადი, რომელიც დაწესებულია სხვადასხვა გვარ სახმარ ნივთებზე, როგორც მაგ., ნავთზე, შაქარზე, ჩაიზე, სპიჩაზე, თუთუნზე, არაყზე და სხვ., რადგანაც ყველა ეს გადასახადი უმეტეს ნაწილათ ისევ გაჭირვებულ ხალხს აწევბა კისერზეო. ხალხი თხოულობს აგრეთვე სალდათობის მოსპობას, რადგანაც სალდათებს დღეს თვით ხალხის წინააღმდეგ ხმარობენ და ეს დიდი უსამართლობაა, როცა ძმა იძულებულია თავის ძმის წინააღმდეგ იარაღი იხმაროს და მისი სისხლი დაღვაროს. თუ გარეშე მტრებისაგან საქიროა სამშობლოს დაცვა, ამას თვით ხალხი იკისრებს და ქუდზე კაცი გამოვა ქვეყნის უზრუნველ საყოფელათო.

მაგრამ უმთავრეს საქირობოროტო კითხვას სოფელში დღეს მიწის საქიროება შეადგენს. ყველამ კარგათ იცის, თუ როგორ უთანასწოროთ არის დღეს მიწა განაწილებული: მაშინ როცა უმცირესობის ხელში დიდ-ძალი მიწებია, უმრავლესობა, ე. ი. მუშა ხალხი, ან სრულებით მოკლებულია მიწა-ადგილს ან იმდენს ფლობს, რომ იმის საშუალებით თავის რჩენა არ შეუძლია. ამიტომ უმრავლესობა იძულებულია მემამულეებს მიმართოს და იმათგან აიღოს მიწა იჯარით. ამ გაჭირვებული მდგომარეობით სარგებლობენ მემამულეები და მიწებზე ადებენ ისეთ გადასახადს, ისეთ საიჯარო ქირას, რომ გლეხები ხარჯსაც ვეღარ ფარავენ იჯარით აღებული მიწების დამუშა-

ვებით. ასეთ გარემოებას ყოველგან დიდი უკმაყოფილება გამოუწვევია და გურიაშიაც ეს შეიქნა გლეხებსა და მემამულეების შეტაკების მიზეზათ, რამაც თავის მხრით დღევანდელი მოძრაობა გამოიწვია. მაგრამ ეს მხოლოდ ერთი მხარეა დღევანდელი უკმაყოფილებისა. ყველამ იცის, რომ ჩვენში ბატონ-ყმობა არსებობდა, რომელიც ამ ორმოცი წლის წინეთ გაუქმდა, და გლეხები გაანთავისუფლეს. მაგრამ ეს გათავისუფლება სიტყვით იყო, ნამდვილათ კი იმავე ნაბატონარის ხელში დატოვეს. საქმე იმაშია, რომ თუმცა გლეხებს მიუზომეს იმ მიწების ნაწილი, რომლებიც ბატონ-ყმობის დროს საკუთრივ იმათ სარგებლობაში იყო, „ნადელების“ სახელით, მაგრამ ნამდვილათ ეს „ნადელები“ წინანდელ მებატონეთა საკუთრებათ იცნეს, რისთვისაც გლეხებს ყოველ წლივ განსაზღვრული გადასახადი უნდა ეძლია ნაბატონარისთვის, ე. ი. მოსავლის მეოთხედი ნაწილი; მხოლოდ თუ მემამულეს ნება იქნებოდა, გლეხს შეეძლო თავის დახსნა, ანუ „ნადელის“ გამოყიდვა მემამულესაგან. ამ ორმოცი წლის განმავლობაში გლეხების ერთმა ნაწილმა მამასისხლათ გამოიყიდა მემამულეებისაგან თავისი საკუთარი მიწები; მეორე ნაწილს კი დღესაც დაუხსნელი აქვს მემამულეებისაგან „სანადელი“ მიწები. ასეთი გარემოება გლეხებს დიდ უსამართლობით მიანჩიათ. მიწა არ შეუქნია ადამიანს ხელს, იგი არ არის შრომის ნაყოფი. მაშასადამე, საიდან მოხდა, რომ ერთს თვალუწვდენელი ადგილები ეკუთვნის, და მეორეს კი ფეხის დასადგამი მიწაც არა აქვს? გარდა ამისა, რისთვის მიაკუთვნეს მებატონეებს ის მიწები, რომლებიც ბატონ-ყმობის დროსაც კი გლეხები სარგებლობდნენ? ამასთანავე არ უნდა დავივიწყოთ, რომ „უსტავნი გრამატების“ შედგენის დროს, გლეხებს სრულებით ჩამოართვეს ყველა ტყე და საძოვარი ადგილები, რომლებიც ისინი წინეთ სარგებლობდნენ, და რომელიც შემდეგ თავდა-აზნაურობის საკუთრებათ იცნეს. გურული გლეხები ამაში ხედევენ დიდ უსამართლობას და ამიტომ ერთხმათ თხოულობენ: გადახდილი ფულის უკან დაბრუნებას და ვინც აქამდის განთავისუფლებული არ არის, იმათ უფასოთ განთავისუფლებას. ამასვე თხოულობენ გლეხები სახელმწიფო გლეხებისათვისაც, რომლების მიწათმფლობელობა არაფრით არ არის განსაზღვრული და რომლების მდგომარეობა ამ მხრით კიდევ უფრო უარესია, რადგანაც დღეს ხაზინის უკანასკნელი მოხელეც კი მათი ბატონ-პატრონია! ყველა ამ კითხვების გამოსარკვევათ და მოსაწესრიგებლათ გლეხები თხოულობენ საგლეხო კომიტეტების დაწესებას. ეს კომიტეტები თვით გლეხებმა უნდა აირჩიონ, და ამ კომიტეტების განკარგულებაში უნდა გადავიდეს ის მიწები, რომლებიც უნდა ჩამოერთვათ ეკლესია-მონასტრებს, მდიდარ მემამულეებს და საუფლისწულო უწყებს. კომიტეტები ეცდებიან ეს მიწები საქიროების დაგვართ გაუნაწილონ გლეხებს. გურიის გლეხები ჯერ-ჯერობით არ თხოულობენ კერძო მიწათმფლობელობის გაუქმებას და მიწის საზოგადო საკუთრებათ გამოცხადებას. შრომის ექსპლოატაციას მხოლოდ მიწის კერძო საკუთრების მოსპობა მოუღებს ბოლოს, მაგრამ ეს ჯერ კიდევ შეუძლებელია. ჯერ-ჯერობით გლეხები მხოლოდ იმას თხოულობენ, რომ ბატონ-ყმობის ნაშთები სამუდამოთ გაუქმდეს და მიწის საიჯარო ქირა შემცირდეს.

გურული გლეხების მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება და ხალხის დღევანდელი გაჭირვებული მდგომარეობიდან გამოყვანა შეუძლია მხოლოდ თვით ხალხის მიერ ამორჩეულ წარმომადგენელებიდან შემდგარ მთავრობას. მხოლოდ ხალხის მიერ თავისუფლათ არჩეულ წარმომადგენლებს შეუძლიათ ხალხის საქიროებათა ცოდნა, და მხოლოდ ისინი შეძლებენ ამ საქიროებათა დასაკმაყოფილებლათ სხვადასხვა ღონისძიების ხმარებას.

ეს არის გურიის ხალხის გულის წადილი, მისი ღრმა რწმენა და შეხედულება. ეს გესმით თქვენ როგორც სახალხო ყრილობებზე, ისე კერძო ლაპარაკში. ამას იმეორებს დღეს იქ მოხუცი და ახალგაზდა, დიდი და პატარა, ქალი და კაცი. მაგრამ გურული ხალხი მარტო სიტყვით არ ადგია ამ გზას, იგი მზათაა საქმით დაიცვას და გაიყვანოს ცხოვრებაში ის, რასაც სიტყვიერათ აცხადებს. როგორც წინეთაც ვამბობდით, გურული ხალხი ოცნებით არ არის გატაცებული, იგი დგას სინამდვილეზე. აი, რა გამოიჩინა დღეს!

ფ. მახარაძე.

ოფიციალური ცნობები

I

ომიანობის დროის წესები

უმაღლესათ დამტკიცებული მინისტრთა კომიტეტის დადგენილება:

1. შემოდებულ იქნას საომარ დროის წესები ქუთაისის გუბერნიის ოზურგეთის, ქუთაისის და სენაკის მაზრებში და ბათუმის ოლქის კინტრიშის საბოქაულოში; 2. მომენიჭოს მე ის უფლებანი, რომელიც აქვს ომიანობის დროს ჯართა უფროსებს და აგრეთვე სამოქალაქო უწყების განსაკუთრებული უფლებანი და მოვალეობანი სახემწიფო წეს-რიგისა და საზოგადოებრივ მშვიდობიანობის დაცვის საქმეში; 3. ნება მომეცეს ზემოთ ჩამოთვლილი უფლებანი მივანიჭო ამისთვის განსაკუთრებულათ დანიშნულ კაცს იმ პირობით-კი, რომ მთავარ-მართებელს უფლება ჰქონდეს გააუქმოს იმისი განკარგულებანი წეს-რიგისა და მშვიდობიანობის შესახებ. ვაცხადებ რა ზემო-აღნიშნულს, ჩემ წინანდელ განკარგულებების დასამატებლათ, წინადადებას ვაძლევ გენერალ-მაიორს ალიხანოვს შეუდგეს იმ ადგილების მართვა-გამგეობას, სადაც შემოდებულ იქმნა საომარ დროის წესები, ამასთან მიენიჭოს შესაფარი უფლებანიც.

მთავარ-მართებლის თანამ. აღმ. გენერალ-ლეიტენანტი მალამა.

II

სავალდებულო დადგენილება.

კავკასიის იმ ადგილებში, სადაც გაძლიერებულ დაცვის წესებია გამოცხადებული, სახელმწიფო წეს-რიგს და საზოგადოებრივ მშვიდობიანობის დასაცველათ, საჭიროთ ვცან შემოდებულ იქნას შემდეგი წესები:

1. ვინც საჭირო და სამრეწველო დაწესებულებებში სხვას მუშაობაზე ძალით ან მუქარით ხელს ააღებინებს, იგი აღმინისტრაციული წესით დაჯარიმებულ იქნება 500 მანეთამდე ან დაპატიმრებულ იქნება სამ თვემდე.
2. ასეთ სასჯელების დაწესება ევალებათ ადგილობრივ გუბერნატორებს.
3. ეს სავალდებულო დადგენილებანი ძალაში შევა გამოქვეყნების დღიდან.

მთავარ-მართებლის თანამდ. აღმასრ. გენერალ-ლეიტენანტი მალამა.

მთავრობის განკარგულება

„26 თებერვალი ქ. თბილისი. ბრძანება კავკასიის სამოქალაქო ნაწილისადმი № 19. საჭიროთ ვცანი, რომ აბაშის საბოქაულო (სენაკის მაზრა) და სამტრედიის საბოქაულო (ქუთაისის მაზრა) გამოყოფილ იქმნას ქუთაისის გუბერნიისაგან და სამოქალაქო მართვა-გამგეობის მხრივ-სანამ სხენებულ ადგილებში სრული წესიერება და მშვიდობიანობა არ დამყარდება, დაუუქმებდებარო კავკასიის სამხედრო ოლქის ჯარებში ჩარიცხულს გენერალ-მაიორს ალიხანოვ-ავარკის, რომელსაც გუბერნატორის უფლება ეძლევა. ამას ვაცხადებ 18 ამა თებერვალს ჩემ-მიერ გამოცემულ ბრძანებების, № 15, დასამატებლათ, საყოველთაო საცნობათ და, ვისაც შეეხება, თუ საჭიროება მოითხოვს, ჯეროვან განკარგულებათა მოსახდენათ.—კავკასიის მთავარმართებლის თანამდებობის აღმასრულებელი გენ.-ლეიტ. მალამა.“

ომის ამბები.

უკანასკნელი ერთი კვირის განმავლობაში ბრძოლის ველზე შესამჩნევი ცვლილება მოხდა.

მუკდენის ადგილზე გამხნეებული იაპონელები ფეხდაფეხ დაედევნენ თ. ვზარ დაცემულს და გზადაბნეულ რუსის ჯარს, რომლის მდგომარეობა ერთი ათათ გაძნელდა. ილაჯ გაწყვეტილი ჯარის კაცები, მშვიერი, მწყურვალე, ნახევრათ შიმშილი, იარაღს ყრიდენ და სასოწარკვეთილნი მტერს ხელში

უფარდებოდენ. ზარბაზნების გრიალი, თოფების ჭექა ყოველმხრიდან მოესმოდა დღეთს ანაბარათ მიტოვებულ რუსის ჯარს, ჯარის კაცთა რიცხვი თანდათან კლებულობდა და მუკდენიდან 25 მილის მანძილზე იაპონიის ჯარი მეფობდა. ასეთი დამარცხება ჯერ არ გამოუცდია ამ მხრით გამოცდილს მთავარ სარდალს კუროპატკინს. 40000-ზე მეტი ტყვე, აუარებელი დავლა, მრავალი ზარბაზანი და სხვა საომარი იარაღები, მუკდენი და მუკდენს შემდეგ 25 მილის მანძილი, ყველა ეს იაპონელებს დარჩა, მარა ამით არ დაკმაყოფილდა მარშალი ოიამა და თვით ტელიანსაც მიუსია თავისი ნაწოთობი და მამაცი ჯარი. 3 მარტს ტელიანსაც მოუდეს ბოლო და რუსის ჯარმა ეს ქალაქიც მიატოვა. ყველა გამოცდილი მეომარი იმ აზრისაა, რომ ამ ნაირი დამარცხება არა თუ ამ ომში, არც ერთ ომში არასოდეს არ გამოუცდია მრავალჯერ დამარცხებულ რუსის ჯარსო. იაპონელების უკანასკნელ ბრწყინვალე გამარჯვებას დიდი მნიშვნელობა აქვს: ამ გამარჯვებით მათ დაიჭირეს მუკდენ-სინმინისტინის გზა, რომელიც სანოვავის და ციმბირის ჯარის გადმოზიდვას უადვილებდა რუსებს. ხელთ ჩაიგდეს ვეგერთელა სივრცე მუკდენიდან დაწყებული ტელიანამდე; გაათავყვეს და განამტკიცეს ჩინელების განწყობილება და ნდობა, რაც ფრიად საგულისხმიეროა, როგორც იაპონელებისათვის, ისე ჩინელებისათვისაც; დასასრულ, ამავე გამარჯვებამ კიდევ უფრო დასცა სულიერათ ისედაც გულგატეხილი რუსის ჯარი, ბუნებით მამაცი, მარა საძაგელ გარემოებათ და სარდლების უნიჭობის მსხვერპლათ გამხდარი(რ.)

ყველა ეს მოსალოდნელი იყო და ვასაკვრველიც არაფერია აქ, მარა ერთი გარემოება ძალა უნებურათ იქცევს ჩვენ ყურადღებას. მაშინ, როცა ამ უკანასკნელი კვირის განმავლობაში იაპონელთა ოფიციალური ცნობები თავის გამარჯვებას ამბობდენ და რუსების უკუ ქცევის ამბავს გვატყობინებდენ, 40000 ჯარის კაცის ტყვეთ წაყვანას წერდენ და აუარებელ ავლადიდების ხელში ჩაგდებას გვაცნობებდენ, გენ. კუროპატკინი ჩვეულებრივი აუჩქარებლობით და აღტაცებით ასწერდა რუსის ჯარის სიმამაცეს, კარგ განწყობილებას, ყოველ მხრით უზრუნველ ყოფლობას და, ასე გასინჯეთ პოზიციების აღებას და იერიშების მოგვრებასაც კი! როგორ უნდა შეგვეთანხმებია ეს ორი წყაროდან მომდინარე ამბები? რა დასკვნა უნდა გამოვიყვანოთ ახლა, როცა ყველაფერი გამოიჩინა. ნუ თუ მთავარ სარდალს ასეთ გადამანინჯებულ ცნობებს აწვდიდენ ბრძოლის ველიდან? (რ. ვ.)

ახლა ტელეგრამამ გვაუწყა, რომ გენ. კუროპატკინი უმაღლესი ბრძანებით გადაყანებულია მთავარ-სარდალის ადგილიდან და მის მაგიერ ლინფეიხი ინიშნებაო. ღნახოთ, რამდენ ხანს შერჩება ახლათ დანიშნული გენერალი თავის ადგილს.

ზავი კი, როგორც ჩანს, ჯერ კიდევ შორს არის. გაჯიუტებული რუსეთი არ იწყებს ზავზე ლაპარაკს და გამარჯვებულმა იაპონიამ კი რა შუაში უნდა წამოიწყოს ზავის შესახებ მოლაპარაკება. გაიამის უთქვამს, რომ იაპონია იქამდის იბრძოდება, სანამ რუსეთი არ დაიწყებს ზავზე მოლაპარაკებასო.

სხვა და სხვა ამბები.

ოფიციალური ცნობა: მოსკოვის საიმპერატორო სამეურნეო საზოგადოებამ 14 იანვარს დაადგინა: პროტესტი გამოცხადოს მთავრობას იმ ზომების ხმარების გამო, რომლებსაც მიმართა მან. პეტერბურგში 9 იანვარს მუშების წინააღმდეგ. ამ პროტესტს საზოგადოებამ ზედ დაურთო: ვითხოვთ, რომ დაუყონებლივ შემოდებულ იქნას რუსეთში ხალხის წარმომადგენელთაგან შემდგარი მთავრობა. საზოგადოებამ გადა-

წყვიტა აცნობოს თავისი დადგენილება ყველა საქალაქო და სამხარო ერობებს, ყველა საქალაქო საბჭოებს, ვოლოსტებს და აგრეთვე ყველა სამეურნეო საზოგადოებებს, რის სისრულეში მოყვანასაც იგი შეუდგა. როცა სამიწათმოქმედო და სახელმწიფო ქონებათა მინისტრმა უქვეშევრდომილესათ მოახსენა ხელმწიფეს ხსენებული დადგენილება, მან ბრძანა: ამიერიდან საზოგადოებას უფლება აღარ ექნება საიმპერატოროთ იწოდებოდეს.

ქუთაისიდან გვატყობინებენ: 4 მარტს აუარება ხალხის თანადანსწრებით ქალაქის საბჭომ შემდეგი დაადგინა: არჩეულ იქნას კომისია ხმოსნებისაგან, რომელსაც დაევალოს ადგილობრივ საქროებათა გამოკვლევა და იმ ზომების აღნიშვნა, რომლებიც საჭიროა რუსეთის წესწყობილების გასაუმჯობესებლათ; შუამდგომლობა აღძრან იმის შესახებ, რომ იმ რჩევაში, რომელმაც შინაგან საქმეთა მინისტრის თავმჯდომარეობით უნდა შეიმუშაოს ხალხის წარმომადგენელთა მოწვევის პირობები, მიწვეულ იქნას წარმომადგენელი ქუთაისის გუბერნიიდანაც; ხელმეორეთ მოთხოვონ გუბერნატორს, რათა მან თავის დაპირებისამებრ დაუყონებლივ გამოიძიოს 14 თებერვალს მომხდარ სისხლის ღვრის საქმე ქალაქის წარმომადგენელთა მონაწილეობით.

1 მარტს გამოცხადდა უმაღლესი რესკრიპტი გრაფ ვორონცოვ-დაშკოვის სახელობაზე, რომლითაც ეს უკანასკნელი ინიშნება კავკასიის ნამესტნიკათ.

როგორც გაზ. «კავკაზ» იუწყება, საშინაო საქმეთა მინისტრს მოუწონებია და დაუმტკიცებია მთავარმართებლის მოადგილის გენ. მალამას მოხსენება ქალ. ერევანში გაძლიერებული დაცვის შემოღების შესახებ.

ქ. განჯაში 20 თებერვალს გაფიცულან ადგილობრივი ტყენის რკინის გზის დაბალი მოსამსახურენი.

აღსტაფიდან იწერებინან, რომ ამ დღეებში რკინის გზის მუშებმა ხელი აიღეს მუშაობაზე. თხოულობენ ჯამაგირების მომატებას. ამიერ-კავკასიის რკინის გზის გამგეობამ შეიწყნარა მათი თხოვნა და ჯამაგირის ათი პროცენტი მოუმატა.

ქ. ყარსში კავკასიის გზების ოლქის ადგილობრივ განყოფილების უფროსის კანცელარიიდან მოუპარავთ ორი ყუთი, რომელშიაც 37 ბერდანის თოფი ყოფილა და სამი ყუთი ბერდანის თოფის პატრონებით სავსე.

ამიერ კავკასიის რკინის გზის დამტვირთველ-გადამტვირთველმა მუშებმა ფოთსა და ბათუმში რკინის გზის გამგეობას შემდეგი მოთხოვნებიანი წარუდგინეს: 1. ორი თუმანის მაგივრათ თვეში მიეცეთ სამი თუმანი; 2. შეეძლოთ რკინის გზის ექიმით და წამლით სარგებლობა; 3. კვირა დღე იუქმონ; 4. მიეცეთ საცხოვრებელი ბინა; 5. დააკმაყოფილონ გაფიცული დრო. რკინის გზის გამგეობამ გამოუცხადა მუშებს, რომ მიეცემათ მუშებს ოც-და-ხუთი მანეთი, შეუძლიანთ ისარგებლონ ექიმითა და წამლით, მაგრამ სადგომები ჯერ არა აქვს რკინის გზასაო. ამასთან შეუთვალეს, თუ ამ პირობაზე არ გამოხვალთ სამუშაოთ, დათხოვნილი იქნებით და თქვენ ადგილას ახალი არტელი გაიგზავნებაო.

ამიერ-კავკასიის რკინის გზის უფროსმა ხსენებული გზის მმართველობის ყველა განყოფილებების უფროსებს მიწერი-

ლობა დაუგზავნა, რომლითაც უბრძანებს, რომ, თუ რომელიმე მოხელემ თავის ნებით გაანება სამსახურს თავი, დაუყონებლივ მოიწვიეთ ჟანდარმთა აფიცერი და ოქმი შეადგინეთ დამნაშავე მოხელის პასუხისგებაში მისაცემათო.

ამ დღეებში ბ-ნ კრიმ-გირისთან მისულა გლეხების დებუტაცია სოფ. შემოქმედლიდან, რომელთაც შემდეგი გაუცხადებიათ: „შემოქმედლი აზნაური ანტონ დუმბაძის სახლში შემდეგი ამბავი მოხდა. მოჯამაგირემ, 17—18 წლის ბიჭმა, რომელიც მარტო დატოვა პატრონმა სახლში და თითონ ოზურგეთში ცხოვრობდა, 23 თებერვალს ღამით ატეხა ცარიელ სახლში თოფისა და რევორველის სროლა, დახვრიტა ტყვიებით კარები და ქერი. ბიჭმა შემდეგ განაცხადა, ჩემი პატრონის სახლს შეიარაღებული ხალხი დაცვა სამტროდაო. თავი მოიყარა მეორე დღეს 25 კაცმა მამასახლისითა და ოზურგეთიდან ჩამოსულ მღვდელ დავით დუმბაძით (ანტონ დუმბაძის შვილია). მოჯამაგირე გამოტყდა: პატრონმა დამარიგა ასე მოვქცეულიყავი, მითხრა ჯარს მოიყვანენ, ასე თუ მოიქცევი, ყარაულებს მოგვცემენ, და მე და შენ მშვიდობიანათ ვიცხოვრებთო. თან 30 მან. აღმითქვა პატრონმა ამ საქმისათვისაო.

ამ შემთხვევამ და აგრეთვე იმ გარემოებამ, რომ ამას წინათ ოზურგეთში ვიღაც ბოროტ-განმზრახველები თავს დაეცენ ყარაულ სალდათს და დაჭრეს იგი, მეტათ ააშფოთა მცხოვრებლები. ისინი შიშობენ, რომ ხალხის მტრებმა კიდევ არაფერი ჩაიდინონ და ხალხს არ მოახვიონ თავზე. შემოქმედლიდან მოსულმა დებუტაციამ თხოვა კრიმ-გირის: ნება მოგვეცით ჩვენი ყარაულები გაგაყოლოთ ყველგანო. კრიმ-გირემ მალლობა უთხრა. მაგრამ აქაური გლეხები მაინც დღე და ღამ იცავენ და თვალს არ აშორებენ კრიმ-გირის. ეს პირველი მაგალითი არ არის. რაც გურიში ყაზახების ეკვებუცია იდგა, ხალხი თავის ნებათ იცავდა ჯარს, რომ ბოროტ-განმზრახველთ რამე არ ჩაედინათ ხალხის ასაწიოკებლათ.

ქართლ-კახეთის გლეხკაცობის დღევანდელი მდგომარეობის დასახასიათებლათ ჩვენ, სხვათა შორის, შემდეგი გვიამბეს: თუ რამდენათ უდიერათ უნდა ეპყრობოდენ ქართლის დიდი მემამულენი თავიანთ ვალდებულ თუ არა ვალდებულ ხიზან გლეხებს, ეს შემდეგიდან ჩანს: თებერვლის 25-ს რიცხვს, ქ. თბილისში, ერთი მდიდარ ქართველის მემამულის კარის წინ, მოგროვილი იყო ხალხი. იქვე იდგა ერთი საწყალი გლეხი კაცი, ქუდ მოხდილი და ვიღასაც რალაცაზე ვხვდებოდა. მე მიველ და გლეხს გამოვკითხე, თუ რომ მოიყვანა იგი აქ. გლეხმა აი რა გადმომცა: ჩემმა ბაღმა ტყიდან ცოტა ოდენი ფიჩხი გამოიტანა. გზაზე მოასწრეს ბატონის კაცებმა, დაიჭირეს და წაიყვანეს. ესლა დაქვრილია და მეც მაჯარიმებენ. მოველი ჩვენ კნენია ბატონთან და ვხვდები პატიებას და არ ვიცი, ესლა როგორ იქმნება საქმე. ფიჩხიც იქვე დაუბრუნეთ, მაგრამ არა იქნა-რა. გლეხი გაისტუმრეს შინ, არ ვიცი თუ საქმე როგორ გათავდა.

ამ უკანასკნელ დროს რუსეთის სამ გუბერნიაში მომხდარა გლეხების აჯანყება. ოფიციალურ განცხადებაში ამ აჯანყების შესახებ მხოლოდ შემდეგია ნათქვამი: დიმიტრევის მაზრაში თავი იჩინა გლეხთა აღელვებამ. 18 თებერვალს გლეხებმა გაანადგურეს ვაჭარი ჩიჩკინის კარ-მიდამო და გაიტაცეს სხვა და სხვა სამეურნეო ნაწარმოები, თივა და პური. ამას შემდეგ გლეხები გაემართენ მეზობლათ მყოფ ბარონ მეინდორფების მამულებისაკენ, ორლოვის გუბერნიაში. აქედან ბრბო, რომელიც დაახლოვებით 2000 კაცისაგან შედგებოდა, გაემართა ჩერნიგოვის გუბერნიის გლეხოვის მაზრისაკენ და სოფელ მიხაილოვსკაში ცეცხლი წაუკიდა და სულ ერთიანათ

განადგურა ტერემჩენკოს შაქრის ქარხანა; გზა და გზა ბრბომ ხუთიოდე მემამულის კარ-ნაშენობაც აიკლო. როდესაც კურსკის, ორლოვისა და ჩერნიგოვის გუბერნატორები ამბოხებულ ადგილებში მივიდნენ, რომელთა განკარგულებაში თითო ბატალიონი ქვეითა ჯარი და ორი ესკადრონი ცხენოსან ჯარის კაცი ირიცხებოდა, მემამოხენი მაშინვე დაწყნარდნენ. ჯარის კაცებს იარაღის ხმარება არ დაქირდათ. მთელ მაზრაში წესრიგი ხელახლავ აღდგენილია. გლეხები უკანვე უბრუნებენ ბატონებს თავიანთ ნადავლს. დაქვრივია რამოდენიმე ასი კაცი. არეულობამ ისე ჩაიარა, რომ არსად მკვლელობა არ მომხდარა. მხოლოდ ერთ ადგილას დაქრეს ურიადნიკი და მეორეს—ასისტაფი. ის ადგილი, სადაც გლეხთა არეულობამ თავი იჩინა, თუმცაღა სამი გუბერნიის ნაწილს შეადგენს, მაგრამ სივრცით არ აღემატება 150 ოთხკუთხ ვერსს, ჯარის დაგვიანების მიზეზი იმითი აინსნება, რომ აჯანყებული ადგილი რკინის გზის ლიანდაგიდან 50 ვერსით არის დაშორებული და ცხენოსან ჯარის ბინაც ამ ადგილებზე შორსაა.

თფილისის საბაღოსნო სკოლის მოსწავლეებმა თავიანთი მოთხოვნები წარუდგინეს კავკასიის სამეურნეო საზოგადოების საბჭოს. საბჭომ განიხილა რა ეს მოთხოვნებიანი, დაადგინა: დათხოვნილ იქნეს შეგირდები იმ დრომდე, ვიდრე სწავლის განახლების შესახებ განკარგულება მოხდება.

25 თებერვალს ქუთაისში ჩაუტანიათ სამტრედიაში მოკლული ბოქაულის ჩიკვილაძის გვამი. სადგურზე შეხვდა გუბერნატორი, ასი ყაზახ-რუსი და სამხედრო მუსიკა. კუბო „დვორნიკებს“ მიქნდათ. გარდა გუბერნატორისა, ყაზახ-რუსებისა და პოლიციელებისა პროცესიაში მონაწილეობა არაფერს არ მიუღია.

დუშეთის მაზრიდან იტყობინებიან, რომ ადგილობრივ გლეხობას, უშეშობით შეწუხებულს, სახელმწიფო ტყის კაფვა დაუწყია. ჯერჯერობით არაფერს უშლის. მუხრანის საუფლისწულო მამულშიაც საქონელი შეუშვიათ საძოვებლათ. მაგრამ აქ შეტაკება მოსვლიათ გლეხებს მამულის ყარაულებთან და საერობო დარაჯებთან და ერთი დარაჯთაგანი კიდევაც მოუკლავთ გლეხებს.

სოფ. კავთისხევიდან (გორის მაზრა) ადგილობრივ გაზეთებს წერენ: გლეხებს ამ დღეებში თავიანთი მღვდლები დაუბარებიათ და განუცხადებიათ, რომ ამა თუ იმ მღვდელმთქმედების შესრულებისათვის ესა თუ ის გასამრჯელო უნდა აიღონ. ეს გასამრჯელო, რა თქმა უნდა, წინანდელზე ბევრათ უფრო მცირეა, მაგრამ მიუხედავად ამისა, მღვდლები დათანხმებულან, გარდა ერთისა.

28 თებერვალს, დაბა სამტრედიაში, საღამოს 7¹/₂ საათზე, ხუთი შეიარაღებული კაცი დაცემია ფოსტის კანტორას და წაუღიათ 2000 მან. და ორი დიდი რევოლვერი.

ქ. ქუთაისში 27 თებერვალს თვითმართველობის სადგომში მოლაპარაკება ქონდათ გიმნაზიის და რეალურ სასწავლებლის მოწაფეთ და მშობლებს სწავლის დაწყების შესახებ. შეგირდები გულ-მხურვალეთ ამტკიცებდნენ, რომ დღევანდელ პირობებში არას გზით არ შეუძლიათ სწავლის დაწყება და დამშვიდებული მეცადინეობა. ქუჩებში ცემა-ტყუბაა, ტყვიებით გულ-გაგმირული ხალხის შვილთა სისხლი იღვრება, ყოველ-მხრიდან აღმაშფოთებელი ამბები გვესმის და როგორ გინდათ, რომ ახალ-გაზდობა ოთხ-კედელს შუა დამიწყდეს, არითმეტკული ამოცანები აკეთოს და გრამატიკული ფორმები იზებიროსო. ახალგაზდების კეთილშობილურ აზრებს მშობ-

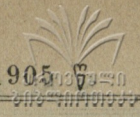
ბლები იძულებულნი შეიქნენ დათანხმებოდნენ და „მამებმაც“ გადაწყვიტეს: ახლანდელ პირობებში მეცადინეობა მართლაც რომ შეუძლებელიაო. სასწავლებლების მთავრობას კი დიდი იმედი ქონდა მოწაფეთა მშობლებისა. ეგონათ უმაღლეს მთავრობას სწავლის დაწყებასა თხოვენო. ძალიან დაღონებულნი კი არიან ჩვენი პედაგოგები: ვფიქრობენ ჯამაგირები არ მოგვისპონო. მათი ჯამაგირებისა რა მოგახსენოთ, მაგრამ იმ მოწაფებს, კი რომელთაც სასწავლებლიდან ნივთიერი დახმარება ეძლეოდათ—სწავლის დაწყებამდინ აღარ მიეცემათ.

ბათომიდან გვწერენ: 20 თებერვალს სომხების ეკლესიაში გადაიხადეს პანაშვიდი ბაქოში დახოცილ სომხთა პატრისაცემლათ. დილის ათი საათიდან აუარებელი ხალხი მიაწყდა ეკლესიის ეზოს და ახლობელ ქუჩებს. სომხებს წინდაწინვე ეთხოვა პოლიციისათვის—ნურავის გამოგზავნით, წესიერებას ჩვენვე დავიცავთო. და მართლაც ეს 7—8 ათასი კაცი სამაგალითოთ იცავდა წესიერებას. პოლიციას მაინც ვერ მოეთმინა, რომ შეკრებილ ხალხისათვის თავისი თავი არ ეჩვენებინა. მოჩანდა ხალხში ეანდარმი და ერთი აფიცერი, რომელსაც სამი თოფიანი სალდათი ახლდა, მოჩანდნენ „დვორნიკებიც“ ტუყებითა და თოფებით; ყაზახებიც დრო გამოშვებით გამოეცხადებოდა ხალხს. როცა პანაშვიდი დასრულდა ეკლესიის ეზოში სიტყვები წარმოთქვეს. პირველმა ორმა ორატორმა კავკასიელების ძმობა-ერთობაზე ილაპარაკა; ერთმა ორატორმა ქართულათ წარმოთქვა სიტყვა და ნიჭიერათ დაასურათა დღევანდელი მდგომარეობა. შემდეგ ილაპარაკა რუსმა-ორატორმა. იგიც დღევანდელ მდგომარეობის შესახებ ლაპარაკობდა; მას არ აცალეს სიტყვის დასრულება. გაისმა რევოლვერის ხმა (დანამდვილებით ამბობენ პირველათ იმ აფიცერმა ისროლა, რომელსაც სამი სალდათი ახლდაო); სხვადასხვა კუთხეებიდან ისროდნენ. ცხადი შეიქნა, თუ ვინ სროლილობდა; ბევრი დაშავდა. ხალხი გაიფანტა. ბათუმის მთელი ჯარები ფეხზე დააყენეს, ყაზახები დაქროლებდნენ ცხენებს ქუჩებში. ერთ ქუჩაზე სომხების ეკლესიიდან თითქმის ერთი ვერსის სიშორეზე, ყაზახებმა თოფები დაუშინეს ერთ სახლს. სხვაგანაც ესროლეს ხალხს. არიან მოკლულნი და დაქრილნი. როგორც ამბობენ შვიდამდე უნდა იყოს მკვდარი, მათ შორის ერთი რუსის ქალიც არის. უმეტესათ მოკლული და დაქრილები ქართველი მუშებია. დაქრილთა შორის არის ერთი სახელოსნო სკოლის პირველი კლასის მოსწავლევც.

22 თებერვალს, ქალაქის თავს წარუდგენ ორმოცამდე ვაქარნი და თხოვეს—დაგვიცავით რამე ფერათ ყაზახთა ცემა-ტყუებისა და ძარცვა-გლეჯისაგანაო. ქალაქის თავმა განუცხადა მათ, რომ უღონოა ამ შემთხვევაში და პოლიცმესტრის და გუბერნატორისაკენ მიუთითა.

ჩვენ გვწერენ ს. მუხაყრუიდან (ქუთ. მაზრა): 8 თებერვალს, ღამით მოკლეს ადგილობრივი მცხოვრები მუშა პარმენ ნადირაძე, რომელიც დასაფლავეს 13 თებერვალს. განსვენებულის დასაფლავებას დაესწრო 5000-მდე კაცი და ქალი და სამტრედიის დებოს მუშები თავის მუსიკით. ამ პატიოსან თანამედროვე სოფლის მოღვაწის ცხედრის წინაშე ბევრი ამ დროის შესაფერისი სიტყვები წარმოითქვა. ხალხს დიდი აღელვება ეტყობოდა და ყველანი ზიზღით იხსენიებდა მკვლელს. როგორც ხმა დადის, მკვლელობა ჩაუდენიათ იმ ვაჟბატონებს, რომლებსაც ხალხის გამოფხიზლება აწუხებთ.

ჩვენ გვწერენ სამტრედიადან: ამ დღეებში სამტრედიაში გავრცელდა ხმა, რომ ქართველები რუსებს უნდა დაეცენ და ამოკლიტონო. შეიქნა მზადება. ღამე გარეთ ვეღარ გამოდიოდნენ. სანოვაგეს მთელი კვირისთვის იძენდნენ და სხვ. დილ-

დილობით ერთმანეთს გადარჩენას ულოცავდნენ. ერთი სიტყვით, ვიღაც თუ რაღაც მეორე „ბაქოს დღეებს“ ამზადებდა, მაგრამ ხალხმა თავის დროზე მიხვდა რაში იყო საქმე და დაამშვიდა შეშინებულები.

აღსანიშნავია კიდევ ერთი გარემოება. სამტრედიის ყოფილი ბოქაულის მაისურადეს, რომელიც ახლა სამსახურში აღარ არის (არავინ იცის თითონ გადადგა, თუ გადააყენეს—ან რა საიდუმლოება იმალება ამ გადაყენებაში თუ დათხოვაში) სამტრედიელები ფულს უგროებენ, შემწვობას აძლევენ. ისიც ცრემლებით თვალზე, ღებულობს შემწვობას, გული უჩვილდება, კომპლიმენტებს ამბობს... და არის ერთი კომედია. ამბობენ, ორას მანეთამდე უსრულდებნო. რა კაცი იქნება ეგ ყოფილი ბოქაული, ან რა როლს ითამაშებს ის მომავალში, ამას თვით მომავალი გვაჩვენებს. დროა სამტრედიელებმა თვალები გაახილონ და ჩაუფიქრდნენ თავის საქციელს.

კორესპონდენციები.

სახმარე. ის ქარიშხალი, რომელიც გრიალებს დღეს მთელ რუსეთში და მთლათ განადგურებას უქადის უფუდეოე იმას, რაც ხალხისთვის მანებულება, ჩვენშიაც შემოიჭრა და აქამდის მიძინებულ ხალხს გამოათხიზდა. ჩვენშიაც შეიგნო ხალხმა, რომ ძველებურათ ცხოვრება აღარ შეიძლება და საერთო მოძრაობით გატაცებულმა შედგნათ წინ გაიწია, უარ-ყო აღმინისტრაცია, სასამართლო და, საზოგადოთ, მთავრობისაგან დაუჩინებელი ოპოზიციები და თავის საქმის მოწეს-რიგებას თითონ შეუდგა. მრავლისაგან უმრავლესმა მაკალითმა დაარწმუნა ხალხი, რომ დღევანდელი სასამართლო, მისი ადგილობრივი წარმომადგენლებით, თავიდან-ბოლომდინ უსამართლობას წარმოადგენს და მეტს არასიყვარს. თუ ვისმე ცხვარი ან დორი დაეკარგებოდა და ამისთვის ის რომელიმე მოსამართლეს მიმართავდა, დარწმუნებულად იყო, რომ ძრახვის ან ხარის ზედ წადება დაჭირდებოდა და მაშინაც კი ვერას კანდებოდა. სოფლის იასუელიდან დაწვებული, ვეჯდა მის ათას-ნახათ დახატნილ ჯიბეს მიხერებოდა. ამ ნაირათ, სამართლის უკუღმართობამ, ხალხი იძულებული გახდა თავის მოსამართლეთ თითონ გამხდარიყო. წინეთ თუ სასამართლოს დარბაზი აურებული ხალხით იყო ხელმე გატენილი, სამაგიეროთ იქ ერთ კაცსაც ვერ ხანავთ დღეს. ბოქაულამასახლისებთან აღარავინ მიდის დღეს, რადგანაც იციან, რომ ისინი არა თუ არა სმობენ ბორბტებას, არამედ თვით ქმნიან მას.

ამ სმი-ოთხი თავის წინეთ ხალხი შევიწროებული იყო ქურდობაცრებებისაგან. არ დარჩენილა მისხსდე, რომ არა დაკარგოდა რა. თითონ სხხერეში გაუტყუნეს ღუქანი ვაჭარს ენუქა ხოჯაშვილს და 1500 მანათთ დირებული საქონელი წაიღეს, მაგრამ ქურდები ვერ ამოაჩინეს. ხალხი გაიძახდა: ვიცით ვინც არიან ჩვენი ქურდები, მაგრამ რომ ვთქვათ, უარესს დავმართებენო. ბოქაული მათ ხელს არ კიდებს და სუღიაო. დღეს კა ამბებს ვეღარ გაიგონებთ. წარსულ თებურვლში აქ მხოლოთ ორი შემთხვევა მოხდა ქურდობისა—ერთი სახხერეში და მეორე სოფელ ჩხარში.

ერთგან მოხარეს თუნი, მეორედგან ორი ბათმანი ღობიო. შეიკრიბენ მაზრელები და სოფელები და უნბათ აღმოაჩინეს ქურდები, მოკიდეს ზურგზე ნაქურდლები და ბაზარზე და სოფელიც ისე ჩამოატარეს. ვეჯდა შერცხენას ეუბნებოდა ქურდებს და მათაც აღმინანის ნიშან-წყალი აღარ ეღვათ. შემდეგ ხალხმა გაათრთხალა ქურდები—თუ კიდევ ჩავიდენია ამისთანა საქმე სასტიკათ დაისჯებიოთო. უფუელი მხრიდან ისმდა: „დმერთმა ცოცხალი ნუდა მიუყოფას, რომ ამისთანა საქმე დამუშართოსო“. გლეხებმა შეუთვალეს აზნაურებს—თუ გინდათ ჩვენი ძმობა, მიატოვეთ ძველებური ბატონობა და გვერდში ამოგვიდეთოთო. ბუფრს, რასკვირვება, არაფრათ ეჭაშნიკა ეს წინადადება, რადგანაც გლეხებთან შეერთებას ათას-გვარი პრივილეგიების უარყოფა მოდევს, მაგრამ ზოგმა გ-

ნიერულათ შეხედა საქმეს და გლეხებს ძმობა-ერთობა გამოუცხადა... დაახ, ხალხი გამოთხიზდა, ამოდრავდა და ისე ეხერგიულათ შეუდგა წინსვლას, რომ მას ვერაფერი ვეღარ შეაფერხებს.

ქვარნაღელი.

ბურიბ. ვეჯდასათვის აშკარაა, რომ გურიაში დღეს პირველი ადგილი დაიჭირა ესხანდელ მოძრაობაში. გურულმა გლეხმა სხვა კუთხეების გლეხებზე უფრო ადრე იგრძნო „გაზათხულის“ მახს-ლეგება და რომ განებრივათ წინ წაიწიოს, მიიღო სასტიკი ზომები ქურდობის, ღობობის, ავაზაკობის და სხვა უწყსკების მოსახ-ზობლათ. ვეჯდაზე უფრო საუარადებოთ ის არის, რომ ხალხმა შეწვიტა უფუელივე კავშირი აღმინისტრაციასთან და მით დაამტკიცა, რომ ხალხს პოლიციასე უკეთ შეუძლია უწყსკების მოსხობა და მშვიდობიანობის დამკვიდრება.

გურიის სოფელებს უფრო ეტუება სიცოცხლე, ვიდრე გურიის დედა ქალაქს ოზურგეთს. მართლდა ოზურგეთში არ არის ფაბრიკა-ქარხნები, მაგრამ სამაგიეროთ არიან ნაქრები, რომლებიც აუტანელ ზირობებში ცხოვრობენ. მათი საშუალო დღე არ არის განსაზღვრული. უფრო შესაბარდისი არიან შეწადეების ნაქრები, რომლებიც უმეტეს ნაწილათ მცირეწლოვანი არიან და რომლებიც უმრავლესობა უჯამაგიროთ მუშაობს. თითონ ნაქარს უწევს დღიურათ 16—18 საათის მუშაობა. ერთი სიტყვით მუშის ექსპლუატაცია აქცხდება, მაგრამ აქაური ხალხი მაინც არ იღებს ხმას და მიცემია სადათას ძიღს. სასწავლებლები აქაც დაკეტეს. სამაქალაქო სასწავლებლას მოწათეებმა წარუდგინეს სკოლის მთავრობას მოთხოვნილებანი, რომლებიც შეეხებოდა სასწავლებლის შინაურ ცხოვრებას. მოთხოვეს მაგ. მოსწავლეთა 15% განათვისუფლება სწავლის ფულისაგან, სუსტ მასწავლებლების დათხოვნა და სხვა. მთავრობამ მათი მოთხოვნილებები არ დააკმაყოფილა და სწავლა შეახერა სეკტემბრამდის. 21 თებერვლიდან დაიხურა კერძო საქალბო პრეგიმინაზია. მოსწავლე ქალებმა დაღწეს ფანჯრები და დაგლიჯეს სურათები. დაიხურა აგრეთვე, მგონი საშუღამოთ, ოთხკლასიანი სასუღაიერო სასწავლებელიც.

ვანო ქარცივაძე.

აშთაინი. ფარმაცეუტების, სადგურის მუშების და ნაქრების გათიცვებს, რომლებმაც მათ სასარგებლოთ ჩაიარა, დღეს დურგლის ხელობის წარმომადგენლებიც მიუყენ. ამათაც დროის შესაფერისათ უნდათ თავიანთი შრომის გაწესრიგება და დაჯიღლოება. ამის გამო 200-300-დი კაცი ამ ხელობის წარმომადგენლებიც ერთი კვირას აღარ მუშაობენ, მოიღაპარაკეს და დაადგინეს შემოიღონ წიგნაკები, რადც აღნუსხული იქნება ვეჯდაზაირი სადურგლო საქმეების ფასები, აგრეთვე დღიური ფასები და საშუალო დრო. ეს მათი მოთხოვნილებები მალე დაისტამბება და დაურიკდება დურგლებს სასუღამოღვანელოთ.

ფორტოკრათებმაც მხარი მიცეს დღევანდელ მიმდინარეობას და 1 მარტიდან შემდეგი განცხადებით მიმართეს საზოგადოებას: „ფორტოკრათთა გაიდება ზათხულობით დიღის 8 საათზე და დაიხურება საღამოს 7 ზე, ზამთრობით კი დიღის 9 საათზე და დაიხურება საღამოს 6-ზე. მუშაობა როგორც ქარცლებს, ისე შეკირდებს ექნება რვა-რვა საათი დღეში. გარდა ამისა ფორტოკრათთაში მომუშავეები განათვისუფლებულ იქნებიან კვირა-უქმე დღეებში. სხვა შეღავათზე ვერ ამით არა გადუწვევითათ-რა.

კვირას 28-ს ქალაქის საბჭოს დარბაზში მოღაპარაკება ქნდათ მოხდებესა და საშვალო სასწავლებლის შეკირდებს იმის შესახებ, განაგრძონ თუ არა სწავლა დღევანდელ ზირობებში. ბუერი იმ აზრის იყო, რომ სწავლის გაგრძობა საჭიროა, რადგან ჩვენ სასწავლებლებს უამისოთ ხითუთი მოქელისო, მარა გემნაზიის და რეალურ სასწავლებლის უფროსი კლასის შეკირდებმა და ზოგიერთმა ინტელიგენტებმა ისე მჭერმეტყველურათ იღაპარაკეს და დაახსიათეს დღე-

ვანდელი საერთო მდგომარეობა საზოგადოებისა, რომ ურჩხა მშობლებმა იმათ თავი ვეღარ შამოკარეს და დამოწმებენ ახალგაზრდათა სურვილებს. ასე რომ თუმცა სასწავლებლების (რეალურის და გემინაზიის) მთავრობას კი უნდა სწავლა დაიწყო, მარა შევიწროვებთ მათ სურვილს ვერ ურიცხვობან. აბა თუ ასეა, ეუბნებიან ისინი ამათ, ვისაც რაიმე დასმარება კედელვით მთავრობისაგან, ეს ადარ მოგვეცით. ღარბი შევირდების ასეთი ნივთიერი დასჯა რა სამართლიანობა ადარ გვესმის? თუ ასეა, მას ამ განადგენ ხანებში არც თვით აღმზღლებს ეკუთნით ჯამაგირები...

I მარტს ჩამოასვენეს ქუთაისში მატარებლით 26 თებ. ჭიათურისში მოკლული ორი სტრახნიკი, რომლებს დასმარების ნება ხალხს არც ჭიათურისში მიუციათ და არც უვირილასში, სიდახანც მას. რის უფროსმა დუბერნატორს აცნობა ამაზე და მანაც მიიწერა ქუთაისში ჩამოასვენებთან და სამხედრო დასარტის სასაფლაოზე დასმარება. ხოლო იქვე მოკლულ თ-დ მხეიძის გვამი უვირილიდან ჩუმთა სამეგრელოში გაუხარებთან, სადაც მას ყოფილი ძმა, რომელსაც იქ მისი დამარხვაზე დეპუტით უარი განუცხადებია.

სასულიერო სასწავლებლის რჩევას გადაწყვეტილია სწავლა ხვალ, 7 მარტიდან დაიწყო, თუ შევირდები მივიღებ სასწავლებელში.

28 თებერვალს დანიშნული იყო „უვირილის თუტრის ამხანაგობის“ კრება, რომელზედაც უნდა განეხილათ სამი წლის ანგარიში. კრება ამ დღეს ადარ შედგა, რადგან ათიოდ კაცის შეტო არ მივიდა. განსახილველ საკანთა შორის ორი ფრად სახატო საკითხია: „სახალხო წარმოდგენების და სახალხო კითხვების შესახებ“. საჭიროა ამ ახლათ დაწესებული საქმის სამოქმედო პროგრამა ამ თავითვე ნათლათ გამოიკვეს, რომ ეს სახალხო საქმე მტკიცე ნადაგზე დამარდეს. საჭიროა მომავალ კრებას მომეტებული ხალხი დაესწროს...

ჭიათურის ჩამოსულებმა გვიამბეს, რომ 28 თებ. მუშის გოუნაშვილის დამარხვას მშვიდობიანათ ჩაუვლია. პროცესიას 12000 ჟალი და კაცი გაყოფიან ჭიჭურაში. კუბოს რამდენიმე წითელ ლენტებიანი გვირგვინი ამკობდა. წარმოითქვა გზა და გზა რამდენიმე სათანაგრძნობო სიტყვები.

რუსეთის ქრონიკა

„კო დეპარი“-ს ცნობებით, შინაგან საქმეთა მინისტრი ბულოგინი გადაწყვეტილთ თხოულობდა რესკრიპტის გამოცხადებას ხალხის წარმომადგენლების მოწვევაზე. 18 თებერვალს, სადამოს ექვს საათზე, ცარსკოე სელოდან უველა მინისტრები „ზრავიტელისტები ვესტნიკ“-ის სტამბაში წავიდნენ; 7 საათზე რესკრიპტს უკვე აგრძელებდნენ. მინისტრთა საბჭოში, რომელმაც ხალხის წარმომადგენლების მოწვევა დაადგინა, არ ყოფილა მინისტრთა კომიტეტის თავმჯდომარე ს. ი. ვიტტე. ს. ი. ვიტტე ფაქტიურათ ადარ არის მინისტრთა კომიტეტის თავმჯდომარე მას შემდეგ, რაც გამოცხადდა მანიფესტო და ბრძანება სენატისადმი. ეხლა კომიტეტი უმთავრეს ფუნქციებს ასრულებს თვითონ ხელმწიფის თავმჯდომარეობით. რცა საერო კრება მოწვეული იქნება, მინისტრთა კომიტეტისა და მის კომისიების მოქმედება შესამჩნევათ შემდარდება. ამგვართ ს. ი. ვიტტე, როგორც წინათაც ამბობდნენ, სრულიად დაანებებს თავს გასხელმწიფო საქმეებს. როგორც ცნობილია, დეკემბერში ს. ი. ვიტტე წინაღმდეგი იყო საერო კრების მოწვევისა. („პ. გ.“).

ფრანგული გაზეთის („Echo de Paris“) კარესპონდენტს მოყავს რა ეს ცნობა დაძენს, რომ ვიტტეს ხელმძღვანელობითი რცაო სახელმწიფო საქმეების მართვა-გამგეობაში მარჩენილია, იგი საზოგადოებრივ ასპერკუსს უნდა განშორდეს, რადგანაც მან დროზე ვერ იკისრა ვერც კონსერვატორების და ვერც დიპლუმების მეთაურობა. მისმა კანცერტანისტულმა ტაქტიკამ ის ხაყოფი გამოიღო, რომ კონსერვატორები იმაში ხვდვენ გადაშეტებით დაბერადს, დაბერადებს კი იგი ხალხის წარმომადგენლობითი მთავრობას მტრათ მიანჩიათ.

20 ანგარს ნოვოაქქისანდრიის სამეურნეო ინსტიტუტის სტუდენტებს კრება ქონდათ, რომელზედაც პროფესორებიც იყვნენ მოწვეული. დიდი კამათის კრებამ ერთხმათ მტკიცეთ ადარა დღევანდელი რეჟიმის უფარგისობა და ამისთანა პრობებში სწავლის განგრძობის შეუძლებლობა, ამისათვის ერთხმათ (188 კაცი) დაადგინა: დაიხუროს ინსტიტუტი მომავალ სექტემბრამდის. ამის შემდეგ ასისტენტებმაც განაცხადეს, რომ რადგანაც სტუდენტებმა სწავლა შეწყვიტეს, ჩვენც შეუძლებლათ მიგვანჩია განვარდით ასისტენტობის მოვალეობის აღსრულება.

ამავე ფრანგული გაზეთის სიტყვით, რუსეთის მინისტრებს ხალხის დროზე დასამშვიდებლათ, განზრახვა აქვთ ჩქარა განხორციელოს ის რეფორმა, რომელიც 18 თებერვლის რესკრიპტში არის დაბრებული, რამდენიმე თვის განმავლობაში განისახლდრება, თუ ვისგან უნდა შესდგეს ის კომისია, რომელმაც საშინაო მინისტრის თავმჯდომარეობით უნდა შეუდგეს საერო კრების მოწვევის საქმის მოწყობას. კომისიაში მონაწილეობას მიიღებენ ერობათა და პროვინციის ადმინისტრაციის წარმომადგენლები, და აგრეთვე სახელმწიფო საბჭოს წარმომადგენლები. კომისია შეიქმნავეს პროექტის სახალხო წარმომადგენლების ამოჩვენის და სახალხო წარმომადგენლების კრების ფორმის შესახებ. როგორც ფაქტობენ, სახალხო წარმომადგენლების არჩევები ორი თვის შემდეგ უნდა მოხდეს. ფაქტობენ აგრეთვე, რომ რუსეთში ორი ზალატა იქნება, რომელთაგან ერთი ხალხისაგან იქნება არჩეული, მეორეს კი იმპერატორი დანიშნავს. ეს მეორე ზალატა რამდენიმე დღევანდელი სახელმწიფო საბჭოს მსგავსი დაწესებულება იქნება, და მას მხოლოთ სათანობო რცა ხმა ექნება, ე. ი. ისეთი როგორც დღეს აქვს სახელმწიფოს საბჭოს. თუ რა უფლება ექნება ხალხის მიერ არჩეულ ზალატას, ამის შესახებ სხვადასხვა აზრი ტრიალებს, მაგრამ ყოველივე დამოკიდებული იქნება იმაზე, თუ თვითონ ხალხი რას მოინდომებს. ხალხის სურვილი კი ის არის, რომ დღევანდელ წესწობილებას ბოლო მოედოს და სახელმწიფო საქმეებს მხოლოთ ხალხის მიერ არჩეული დეპუტატები განაგებდნენ. (რ. ვ...)

შეტებურგის უნივერსიტეტის პროფესორთა უმრავლესობამ 25 თებერვლის სხდომაზე საბოლოოთ ის აზრი გამოთქვა, რომ სწავლის გარძელება შეუძლებელია; ამგვარივე აზრი გამოთქვას შეტებ. ტენსლოგოურ ინსტიტუტის პროფესორებმაც.

საერო თუ დამტუქნებელი კრება?

დიდი ხანია რუსეთისა და ჩვენებური პრესა ეგრეთ წოდებულ საერო კრებაზე ლაპარაკობს. ბევრი მათგანი დიდ იმედებსაც ამყარებს ამ კრებაზე, მაგრამ საბოლოოთ ჯერ კიდევ არ არის გამოკვეთული რა იქნება. მართალია, ყველა და ყველგან დარწმუნებულთა, რომ რამე უნდა იქნეს, რამე უნდა მოხდეს, რომ დღევანდელი მდგომარეობის გაგრძელება შეუძლებელია, რადგან თვით ჩვენი „ბატონ-პატრონი“ ბიუროკრატიაც დარწმუნდა ცვლილების აუცილებლობაში. მაგრამ როგორი იქნება ეს ცვლილება, ან რომელი მხრიდან მოვა, —ი საყურადღებო კითხვა. მეტათ საკვირველი მიმდინარეობა მიიღო სახელმწიფოს შინაურმა ცხოვრებამ. ძნელია ორი ან სამი ფაქტი აღნიშნო კაცმა ისეთი რომ ერთი მეორეს საღებით ვთანხმებოდეს, ხოლო მეტათ ადვილია თვით ერთსა და იმავე განცხადებაში და დაპირებაში აუარებელი წინააღმდეგობა აღმოაჩინო. აიღეთ რომელიც გინდათ ცოტათ თუ ბევრათ მნიშვნელოვანი მოვლენები ჩვენი ოფიციალური ცხოვრებიდან გასული წლის მეორე ნახევრიდან დაწყებული და დარწმუნდებით ამაში. თავ. სვიატოპოლკ-მირსკის „ნდობის“ პოლიტიკასა და პრესის შეღავათიანობას თან სდევდა პრაქტიკულათ სრული უნდობლობა და მრავალი პერიოდული გამოცემის დასჯა და შეჩერება. 12 დეკემბრის მათინესტს—იმა-

ვე რიცხვიდან გამოცემული მთავრობის განცხადება; მასვე 9 იანვარი პეტერბურგში, გენერალ-გუბერნატორობის თანამდებობა, ბევრი მწერლის და საზოგადო მოღვაწის „მათგან და მოუკიდებელი მიზეზების გამო“ ცხოვრებაზე მოწყვეტა და სხ. და სხ. კიდევ უფრო თვალსაჩინო მაგალითები შეგვეძლო მოგვეყვანა თვით ერთ მოვლენაში მოქცეული წინააღმდეგობისა და, დამერწმუნეთ, ბევრი ძებნა აღარ დაგვირდებოდა, მაგრამ დავკმაყოფილდეთ ერთით. ამ დღეებში დეპეშამ გვამცნო, რომ შიდლოვსკის კომისიამ, რომელიც მუშათა მდგომარეობას ირკვევდა მუშათა დასამშვიდებლათ, თვით მუშებთან ლაპარაკი არ ისურვა და არ მიიღო ისინი, რადგან მათთან საუბარი მის პროგრამაში არ შედის თურმე. აი, ასეთია დღევანდელი ცხოვრების მიმდინარეობა. და არც შეიძლება სხვანაირი იყოს, რადგან ყოველივე ბრძოლის შედეგია, იმ ბრძოლისა, რომელიც ძველსა და ახალს შორის ხდება და სამკედრო-სასიცოცხლო ხასიათი აქვს მიღებული. ძველი ყოველ ღონეს ხმარობს რაც შეიძლება ნაკლები დაუთმოს ახალს, თუ ეს დათმობა აუცილებელი გახდა. ახალი კი... მაგრამ არა, ამაზე ქვევით. აი ერთი ამ დათმობათაგანია უკანასკნელი დაპირება „რჩეულ პირებთან“ სახელმწიფო საქმეებზე ბჭობის შესახებ. მართალია, ჯერ არ ვიცით ვინ იქნება რჩეულ პირებათ ცნობილი, მაგრამ ის კი აშკარაა, რომ ამ რჩეულთ რაც შეიძლება ნაკლები უფლება მიენიჭებათ. ამ მოქმედების პირველი აქტიდან ცხადია ისიც, რომ „რჩეულთ“ მხოლოდ რჩევის ხმა ექნებათ; თვით რჩეულთა მოწვევის შესახებ კი ჯერ კიდევ ბჭობა და თათბირი უნდა გაიმართოს, და ვინ იცის როდის მივა სათათბიროთ მიწვეული ორგანო რამე განსაზღვრულ დასკვნამდე.

მაინც, ადრე თუ გვიან ეს კითხვაც გამოირკვევა, და საჭიროა გავითვალწინოთ, რას მოგვცემს „საერო კრება“ (ჯერ ეს სიტყვაც არ არის ნახმარი), თუ იგი იმ სახით მოგვევლინა, როგორსაც რუსეთის ისტორია იცნობს, და აგრეთვე ისიც, თუ რა ნაირი კრება და რა უფლებების პატრონია საჭირო, რომ გადაჭრას ცხოვრების მიერ სფინქსიკით წამოყენებული კითხვა ძველის ყოფნა-არყოფნისა.

რუსეთის ისტორიამ იცის რამდენიმე მაგალითი საერო კრებისა, რომელთა უმრავლესობას მხოლოდ სათათბირო ხმა ქონდა და ხშირათ მათი დადგინილებანი უყურადღებოთაც რჩებოდა. თვით ამ კრებებს შემთხვევითი ხასიათი ქონდა. მეფე, თუ საჭიროდ დაინახავდა, მოიწვევდა მათ იმ სახით, როგორც ამ კერძო შემთხვევისთვის იქნებოდა ცნობილი საჭიროდ და იმდენსავე უფლებას მიანიჭებდა, რამდენიც შესაძლოდ მიაჩნდა. თვით კრება შედგებოდა უმეტეს შემთხვევაში „წარჩინებულთა“ და „რჩეულთაგან“. დაბეჯითებით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ არც ერთი ასეთი კრება ერის წარმომადგენელი არ ყოფილა. აქ ადგილი ქონდათ მხოლოდ მეფის ხელქვეითთ, მოხელეთ, მაგრამ რადგან მოხელეობა იმ დროს (მე-16 და მე-17 საუკ.) წოდებების მიხედვით იყო განაწილებული, საერო კრებებსაც წოდებრივი ელფერი ედებოდა. ნამდვილათ კი „წოდებათა წარმომადგენლობა“ რუსეთის ისტორიამ არ იცის, თუმცა ზოგიერთნი მკვლევარნი ამ უკანასკნელს აღარებენ რუსეთის საერო კრებას, ნამეტურ მე-17 საუკუნეში მომხდართ. რით აიხსნება ასეთი მოვლენა—სხვა კითხვაა, მაგრამ ფაქტი კი ასეთია და ამიტომ დიდათ შემცდარია ყველა, ვინც დღესაც ხალხის უფლების დასაცველათ ამ კრებებზე უთითებს. საერთო და საყურადღებო ამ კრებებში მხოლოდ ის იყო, რომ ისინი თითქმის ყოველთვის ისეთ გაჭირვებულ ხანაში ხდებოდნენ და ისეთ კითხვებზე ბჭობდნენ, რომელთა გადაწყვეტა იმ დროის მთავრობას საკუთარი ძალღონით არ შეეძლო. ასეთი შემთხვევები იყო მაგალითათ რო-

მელიმე ქვეყნის შემოერთება, მეფის არჩევა, როცა ერთი საგვარეულო გადაშენდა, საერთო სამართლის შედგენა, და აი ამ მხრით ეს კრებები წარმომადგენელ უცილობელ საბუთს იმისას, რომ მთავრობას (დღეს ბიუროკრატის) არა თუ დღევანდელ რთულ პირობებში, წინანდელ უფრო მარტივშიც, საკუთარი ძალღონით არ შეეძლო ქვეყნის მართვა, როგორც საჭირო იყო და, თუ არსებითათ არა, ფორმალურათ მაინც საჭიროთ თვლიდა ხალხის, ერის შეკითხვას და მისგან დასტურის მიღებას.

როგორც ვთქვით, ეს რაღაც პრიმიტიული სახე იყო წოდებათა კრებისა, მაგრამ, წარმოვიდგინოთ, რომ იგი სწორეთ ისეთი წოდებათა წარმომადგენლობა იყო, როგორსაც ვეროპაში ვხვდებით, განა მაშინაც შესაძლებელი და საპატიებელია აქით მივაქციოთ ჩვენი თვალთახედვის ისარი დღეს? რასაკვირველია, არა. მართალია, რუსეთში დღესაც არსებობს წოდებები, რომელთა უარყოფა ვერაფრით ვერ მოუხერხებია ბიუროკრატის, რადგან ეს მისთვის ჯერ კიდევ ხელსაყრელია, როგორც განსხვავების და განცალკევების გამამტკიცებელი საზოგადოებაში, მაგრამ საზოგადოების ასეთი წყობა დღეს უკვე მოკლებულია რეალურ საფუძველს. დღეს საზოგადოება კლასებათ არის დანაწილებული, ამათ შორის არის გამწვავებული ბრძოლა, ეს ამოძრავებს რუსეთის ცხოვრებას და არა წოდებათა განწყობილება, რომელიც ფეოდალური ხანის დროგადასულ ნაშთს წარმომადგენს და მხოლოდ თვითმპყრობელი ბიუროკრატის მფარველობით ინახავს თავს.

აქედან აშკარაა, რომ თუ მომავალი „რჩეულთა კრება“ წოდებრივ პრინციპზე იქნა აგებული, იგი ვერ იქნება ერის წარმომადგენელი, ვერ გამოთქვამს რუსეთის ხალხის გულის ტკივილებს, ვერ შეძლებს იმ საჭიროებათა წამოყენებას, რომელთა გადაჭრა აუცილებელია და კიდევ უფრო ნაკლებათ შეძლებს ამ კითხვების ისე გადაწყვეტას, როგორც ეს საჭირო და სასურველია. ვერ შეძლებს, რადგან, როგორც ზევითაც ვთქვით, წოდება ვერ გამოხატავს ხალხის აზრს და მისწრაფებას. მეტათ შორს შეტოვა რუსეთმა კაპიტალისტურ წყობილებაში, და ფეოდალური და ბატონყმური ხანის ორგანიზაცია აღარ შეეფერება მის ცხოვრებას, ხოლო ყოველივე ცხოვრებას ჩამორჩენილი და დროს გადასული უნდა უარყოფილ იქნას. მომავალი კრების პირველი საქმეც სხვათა შორის, თუ კი ამ კრების მიზანი შინაური ცხოვრების მოწყობაა, ის იქნება, რომ ამ შეუფერებელი ჩარჩოდან გამოიყვანოს ხალხი, ე. ი. წოდებათა უარყოფა. მაშ როგორი უნდა იქნეს მომავალი კრება, რომ მან შეძლოს ცხოვრების მიერ წამოყენებული კითხვების გადაჭრა? ამაზე შემდეგ.

6. ელიზა.

მ უ ჩ ა ზ ე.

ზამთრის ცივი ღამე არის, ცაზე არ ჩანს ბადრი მთვარე; ქარიშხალი დაზუზუნებს, კვენისის, გმინავს არე-მარე.

ქოხები ძილს მიცემია, დიდ დარბაზში ღზინი არი: როიალი ქექს და გრგვინავს, აქ ცეკვაა, იქ—ხარხარი...

გარეთ, იქვე კედლის ძირას, სიმთვრალისგან ბრუ—დასხმული, ტანჯვის შვილი გდია, ძინავს, საცოდავათ მოკრუნჩხული.

სიზმარშია. თვალ-წინ უღვას წარსული და აწმყო მწარე,

და ძილშიაც კრემლებს აფრქვევს,
არ შორდება სიმწუხარე.

ბოდავს: „შორს, შორს, ნუ მოდიხარ
შე სულხავო, მყარლო მგელო,
რომ შემჭამო ძვლათ ქცეული,
რას შეიძენ საძაგელო?!“

ჩამომეხსენ შენც, დარაჯო,
დეე, ვეგლო აქ ბედკრული:
ქუჩის ნაშობს, ქუჩაზედვე
ამომხდეს მე ბარემ სული!“

და, სიცივით გათოშილი,
ძიგძიგებს და კრემლათ ღნება.
ქარიშხალი თავს დაღმუის,
თითქო ამას ეჭბნება:

ოხ, ბედკრული, აღსდევ, აღსდევ,
გაიღვიძე, გამოფხიზლოდი,
განთიადი უკვე მოჩანს,
ცასა ფარავს მხოლოთ ბინდი;
აწ საცაა მზეც ამოვა,
სხივებს მოფენს არე-მარეს
და გაგიტობს გაყინულ გულს,
კრემლს შეგაშრობს თვალზე მწარეს!

ვ. რუხაძე.

ფელეტონის მაგიერი.

სული მწარეა!—აფსუს ოინო!—„სიტყვა“ სხვაა, საქმე სხვაა!—
დიდი მადლობელი ვარ, შენ დაგენაცვლე კისერში!

ძველი დრო,—წყნარი, კეთილი, აუშფოთებელი ძველი
დრო მოკვდა... მოკვდა, მარა ჯერ არ დაუხაფლავებიათ და
მიცვალებული საზარელის, დაღმეკილი სახით, უსიცოცხლო,
ფართოთ დაღებული თვალებით, მწარი, გაქვავებული ღიმი-
ლით აქვე გდია, იხრწნება; იხრწნება და მისი სიმყარე ყვე-
ლასათვის საგრძნობელია, ყველა ცდილობს რამენაირათ მა-
ღე ჩაუძახონ შავ სამარეში, ან გადაათრიონ მაინც საღმე სა-
ზარელი მიცვალებული.

მარა არიან ისეთებიც, რომელთაც ბევრი კარგი რამ ახ-
სოვთ ნეტარ-ხსენებული ძველი დროისა; ესენი მწარეთ და-
ქვითინებენ მის ღემს. იქნებ ფიქრობენ კრემლებით გამოა-
ფხიზლონ?! გვიან-ღაა! ძალიან მკირვა ასეთ ერთგულ დამ-
ტირებელთა რიცხვი და დღითი დღე კლებულობს.

გაიხედავ და... უცებ ერთი ასეთთაგანი ციბრუტივით
მოტრიალდება, ამძორებულ ღემს ზურგს შეაქცევს და ცხვირ-
ზე ხელ-მოქერილი და „ფუო-ფუის“ ძახილით გარბის... გარ-
ბის უკან მოუხედავთ.

ხომ გაგიგონია იგავი, ლომი რომ დაუძლოურდა და ვი-
რმა წიხლები დაუშინა.

ან კი რაღას უნდა მოელოდენ უსულო გვამიდან?
„სული მწარეაო“ ნათქვამია, „ჯერ თავო და თავო, მე-
რე ცოლო და შეილოო!“

ასე მოსდით ხოლმე ძველი დროის მოტრფიალეთ.

სწორეთ ასე მოუვიდა ჩვენ სამღვდელოებასაც: მან იგრ-
ძნო, რომ საქმე ცუდათ მიდის, რომ „მწყემსნი კეთილნი“
უსამწყსოთ რჩებიან, რომ აფორიზმი „სამკალი ბევრია, ხო-
ლო მომკალი ცოტა“ გადაბრუნდა და ახლა უკუღმა ითქმის,
იგრძნო უფრო მუცლით და კუჭით, ვინემ გულით და გო-
ნებით და შეკრთა.

„მშვიდობით, სპანო ჯიღოსანნო!“

ეს ხომ მეორეთ მოსვლის ნიშანია! ეს ხომ აღსრულდა
საღვთო წერილის სიტყვები: „მოიწიენენ თქვენდა ღღენი ბო-

როტნი და იყვნენ კაცნი თავის მოყვარე უფროს, ვიდრე
ღვთის მოყვარე. აქნდეს ხატი ღვთის-მსახურებისა და ძალსა
მისსა უარყოფდენო“.

და გადაწყვიტა სამღვდელოებამ შეკრებილიყო თავის არა
სასიამოვნო მღვდმარეობის შესახებ მოსალაპარაკებლათ და,
ვინ იცის, თავისი მოთხოვნებიც წარედგინა, სადაც ჯერ
არს...

„ბევრი რამ ხდება, ჰორაციო, ქვეყნათ და ზეცათ, რაც
ადამიანთ სიხმრათაც არ მოვლინებიათ!“

გადაწყვიტა, მარა გადაწყვეტილება გადაწყვეტილებათ-
ლა დარჩა, რადგან ნება-რთვა არავინ მიცა მას. და დარჩა,
ჯერჯერობით, ხმა მისი „ხმათ მღალადებლათ უდაბნოსა შინა“.

რას აპირობენ ახლა ხუცები?—ამას მომავალი გვიჩვენ-
ებს.

სადაც ხუცებმა კი შეიგნეს ახალი ვითარების მნიშვნე-
ლობა და გაიბერტყეს მტვერი ანაფორის კალთებისაგან, აზ-
ნაურ ანტონ ღუმბაძეს რაღა მოუვიდა: რაფერ დიემართა აი
„საჯაყი საქმე?“

აზნაური ანტონ გამოცდილ კაცათ ითვლება გურიაში,
მას სამოცდა-ათზე მეტი წელიწადი კიღია ზურგზე და რაფერ
მოხდა, რომ ასეთ სანამუსო საქმეში ვინცხა „ყაზილარს“
ენლო?

შე მამაცხონებულის შეილო, მასე თუ გინდოდა, მიგ-
ცემდი ვინმე შენისანა კეთილშობილს ერთ ოცდახუთიანს და
იმ რევოლვერს ხელში და ჰაიდა! მორჩა და გათავდა!

საქმესაც შეასრულებდა და, თუ ვინიცობაა მახეში გაე-
ბმებოდა, ნამუსსაც შეგინახავდა.

მაგისანა საქმეები კი მოურთავს, ვეფო, კაცს და რაღა
ამ სიბერის დღეს გვაქამე სირცხვილი! ჩემმა მტერმა თქვა აი!
გავვცინებენ, თვარა სხვას შენი ჰირი წაუღია!

„სირცხვილ-ნამუსზე“ ჩამოვარდა ლაპარაკი და ძალაუნე-
ბურათ ბ-ნი „სიტყვა“ და მისი საპარასკეო წერილი მომა-
გონდა.

ბ-ნი „სიტყვა“ გურიაში ბრძანდებოდა: გურულები მო-
ინახულა, „გამარჯობა“ უთხრა მათ, „მშვიდობით“ უთხრეს
მას და თფილისში დაბრუნდა, რათა განეგრძო თავის მოღვა-
წეობა „ცნობის ფურცელში“ და განაგრძობს კიდევ, მარა
როგორ განაგრძობს?

ჩვეულებრივთ, როგორც მას შეფერის.

როგორი შთაბეჭდილება გამოიტანა მან გურულების მო-
ძრაობიდან?

ჩვეულებრივი, როგორც მას შეფეროდა.

თურმე, ნუ იტყვი, გურულები „საუკეთესო ნაციონალი-
სოტბი“ ყოფილან და მათი მოძრაობაც ნაციონალურ ნიადა-
გზე აღმოცენებულა!

„საქართველოს გაუმარჯოსო“ რაღა!

თუ გურულები მართლა ნაციონალისტები არიან და ამას-
თან „საუკეთესო ნაციონალისტებიც“ ვურჩევთ ჩვენ ნაციო-
ნალისტებს ბ. „სიტყვიანა“ წაბრძანდენ გურიაში თავის მიმარ-
თულების გასამტკიცებლათ.

რატომ გამოთქვა ბ. „სიტყვამ“ ასეთი ახალი აზრი? რა
მინდაო?

ამაზე თვით გურულები ჩემზე უკეთ უპასუხებდენ!
„ბედაურს ჰედდენ და გომბიე (გომფაშო) ფებს აბზეკ-
დაო“, მარა კმარა!

„სიტყვა“ სხვაა—საქმე სხვაა.

ბ. „სიტყვის“ სიტყვა კი სიტყვათაც არ ღირებულა!

კარგი წერილი გაუგზავნიათ აგრეთვე ჩვენ „რაინდებს“ გაზ. „რუსი“-ს რედაქციაში. მე ვამბობ კარგი მეთქი, რადგან მხოლოდ იღვა მაქვს სახეში; რაც შეეხება წერილის რედაქციას, მე შემეძლო დავხმარებოდი მათ და შემდეგი, უფრო შესაფერი რედაქცია მიმეწოდებია:

გაზეთ „რუსის“ რედაქცია, „სვე-სრულო, განგებიაო“! ქართველ რაინდთა გრძობები ფერხთა ქვეშ გვგებიაო! შენ ხარ ნუგეში, იმედი ქართველის მომავალისა, შენ მკერდზე შევძელთ გადახდა ნაციონალურ ვალისა.

მივხვდით ჩვენ ვარამს ბიჭები: მოგვებზრდა ხვრინვა-ძილია. უმდაბლეს მადლობას გიძღვნით გიგო, ფილიპე, ილია.

შენი წყალობით ავხადეთ საცო ჩვენს მეტყველ ბაგეთა; დრო გაგვიღიმებს, მოგართმევთ: ოქროს, ვერცხლის, სანოვანათა.

კვლავც ნუ დაგეტოვებ, განაგრძე მქვერი წერილის წერაო: თქვი თუ კვლავ დღევის, არ ქრება ივერიელთა კერაო. მოგვხედე, შეგვიწყალევი, ნუ გავხვდი ღირსი გინების, ასეც იესო გწყალობდეს, ვარდები მოგფინების.

ამირან მიჯაჭულია, კორტნის ყოვანი და ქორი: ქართველი პრისტავი გვინდა, ქართველი გუბერნატორი. გვითხოვეთ მინისტრს, მთავრობას ქართველი ყაზახ-რუსები, ეპისკოპოსი. ეპარხი, დიკვანი და ხუცები!

ჩვენ ბეჩავნი ვართ, არ გვაქცევს მთავრობა ყურადღებასა, შენ გვიწვამდგომლე, ძლიერო, შეგასხამთ ქებათ-ქებასა!

თაგუნა.

მუშათა კავშირები.

(იხ. „მოგზ.“, № 7).

I.

ეს იყო დრო სამრეწველო კრიზისებისა; აუარებელი მუშა ხალხი უმუშევრათ დახეტიალობდა. ამ ხალხმა მოინდომა არსებული წყობილების წალეკვა, განადგურება... მაგრამ მან მხოლოდ რაოდენიმე ქარხანა-მალაზიები განადგურა, წასალეკს კი თხოვნა წარუდგინა. ეს თხოვნა ანუ პეტიცია, როგორც უწოდებენ, შეიცავდა შემდეგ მუხლებს: 1) ყოველწლიური პარლამენტი; 2) ამორჩევის საყოველთაო უფლება; 3) დახურული კენჭის ყრა; 4) პარლამენტის წევრის ასარჩევად ცენზის მოსპობა; 5) დეპუტატებს ჯამაგირი და 6) თანასწორი ამომრჩეველი ოლქები. ვერც თავგამეტებულმა ბრძოლამ, ვერც რიცხვ-მრავლობამ ეს მუხლები ვერ განახორციელეს. კიდევ მეტი ძალა ყოფილა საჭირო, ძალა მუდმივი, გაუთიშველი, ბრძოლა ხანგრძლივი, მონებაში უფრო ნათლათ შემუშავებული საჭიროებანი, გათვითცნობიერებული ინტერესი, მხოლოდ ყველაფერი ეს ნაკლებათ ქონდათ მებრძოლთ, დროს ჯერ კიდევ ვერ შეექნა ასეთი ძალა და ჩარტიზმიც ათი წლის ბრძოლის შემდეგ ჩაქრა. ამ ჩაქრობას ხელი შეუწყო წარმოების გაცხოველება. მრავალმა მუშამ სამუშაო მოიპოვა, ბრძოლის აღმძვრელი მიზეზი შესუსტდა და დროებითი მოვლენით გამოწვეული უკმაყოფილება უდროით განელდა. სამუშაოვრათ დამდგარი მუშები თავისი დღიური ვარამის მოწესრიგებას შეუდგნენ, ქუჩიდან ნაწილ-ნაწილათ ქარხნებში შედენილმა ხალხმა, არსებული პოლიტიკური წყობილების შებრძოლებას თავი დაანება და ისევ ქარხანაში მექარხნესთან კინკლაობა არჩია. ამნაირათ მოიმარგეს ფეხი პროფესიონალურმა კავშირებმა და „მუშათა საერთო კავშირი“ მიივიწყეს. გაფიცვებს მორიგებითი მოლაპარაკება არჩიეს და ასე ვასინჯეთ, მექარხნეებთან მშვიდობის კავშირის შეკვრაც კი მოინდომეს. ამ მშვიდობიანობის საჭიროებას ისინი ასაბუთებდნენ ამნაირათ: 1) ეს საჭიროა მისთვის, რომ საზოგადოების პატი-

ვისცემა და ყურადღება დავიმსახუროთ; 2) მექარხნისაგან იმდენათ არ არის დამოკიდებული სამუშაო ქირის მომატება, რადგან სამუშაო ქირა დამოკიდებულია ბაზარზე. თუ ბევრია სამუშაოს მაძიებელი, უთუოთ ნაკლები უნდა იქნას ქირაც, თუ ნაკლებია პირველი, სამუშაო ქირაც მოიმატებს. ამიტომო, ბჭობდენ ისინი, ჩვენ უნდა ვეცადოთ ბაზარზე ვიქონიოთ გავლენა და ზედმეტი მუშები სადმე სხვაგან გავისტუმროთ. ამისათვის საჭიროა ორი რამ: 1) ბაზრის მდგომარეობის მუდამ ცოდნა და 2) ზედმეტი მუშების სხვაგან გასტუმრება. პირველისათვის უნდა მოწყობილიყო შრომის ბიურო, სადაც უნდა შეკრებილიყო ბაზრის შესახებ საჭირო ცნობები, მხოლოდ მეორეს განსახორციელებლათ საჭირო იყო საკმაო თანხის შედგენა, რათა შესაძლებელი ყოფილიყო მუშისთვის სამგზავრო ფულის მიცემა. ამასთანავე მათ უნდოდათ უზრუნველ ეყოთ მუშები ავანტურის და უბედურ შემთხვევების დროს; ამიტომ მუშების დაზღვევა თავის მოღვაწეობის უმთავრეს მუხლათ გაიხადეს; ასეთი მოღვაწეობა, რასაკვირველია, დიდ ფულს საჭიროებდა; დიდი ფულის გაღება მხოლოდ დიდი ქირის ამღებთ შეეძლოთ; ასეთები იყვენ ნასწავლი, დახელოვნებული მუშები, მხოლოდ მათ შეეძლოთ დიდი საწევრო ფულის გადახდა; ამნაირათ ტრედიუნონები მუშათა შეძლებული ნაწილის კავშირებს წარმოადგენდნენ. ერთი სიტყვით, გამოიყო მუშათა არისტოკრატია და პროფესიონალური კავშირებიც „არისტოკრატულ“ დაწესებულებათ გადაქცია. მუშათა უმრავლესობა, მწარმოებელთა უღარიბესი ნაწილი კი მოკლებული იყო კავშირების მფარველობასაც და იძულებული იყო თვითვე მოეყოლა თავისათვის, დაეფარა თავისი პიროვნება. მას სასტიკათ აკრძალული ქონდა კავშირებში ფეხის შედგმა, ან კი სად შეეძლო შესვლა მისი ღარიბი ჯიბით? „ამ კავშირების პროგრამის უმთავრესი მუხლია“, — ამბობს კულემანი *) — „გადრომის წინააღმდეგ დაცვა“ იყო; სამსაშუალებით ზედა საფეხურის მუშების მდგომარეობა უზრუნველყოფილ იყო მით, რომ ნასწავლ მუშათა წრეში უსწავლელი ვერ შევიდოდა, რადგან შესვლისათვის საჭირო იყო მეტათ ძნელი გამოცდა. ამასთანავე იგივე კავშირი უფრო მეგობრულათ უყურებდა სხვა კლასებს“. როგორც ხედავ, მკითხველო, ეს კავშირები თავისი მდგომარეობით მუშათა კლასის მოწინააღმდეგე ჯგუფებს უფრო უახლოვდებოდნენ და, რა საკვირველია, რომ ასეთმა კავშირებმა ვერ შესძლეს მუშათა ინტერესების წარმომადგენლობა, ვერ გამოსახეს საერთო ინტერესები, შემოიფარგლეს ვიწრო სამოქმედო ასპარეზი, კმაყოფილდებოდნენ ზოგი უმნიშვნელო მოთხოვნილებით, რომელიც მათ მდგომარეობას ვითომდა აუმჯობესებდა და ამასთანავე საერთო პოლიტიკური ბრძოლა, საერთო უფლებების მოპოებისათვის ბრძოლა სრულიად განდევნეს პროგრამიდან. ამიტომ მათი საქმიანობა კანცელიარულ მიწერ-მოწერას წარმოადგენდა, მათი საქმეების მწარმოებელი ნამდვილი მოხელეები გახდნენ.

ავიღოთ „მანქანის მკეთებელთა შეერთებული კავშირი“, რადგან ეს კავშირი უფრო ტიპურია, განვითარებული და მომქმედი. ამ კავშირის გამოჩენილი ხელმძღვანელი იყვენ ვილიამ ნიუტონი და ვილიამ ალანი. უპირველეს ყოვლისა კავშირი ცდილობდა, რომ კანონსა და კაპიტალისტებს პროფესიონალური კავშირები მუშათა კლასის ინტერესების წარმომადგენლებათ აღეარათ. რასაკვირველია, ეს არაფრათ ეპიტნავათ კაპიტალისტებს, რომელთაც ვერც კი წარმოედგინათ, თუ რა მოლაპარაკება უნდა ქონოდათ მათ ვილაც მუშების წარმომადგენლებთან. ისინი ამას არ იყვენ ჩვეულები და ასე-

*) იხ. მისი „პროფესიონალური მოძრაობა დ.-ვერობაში“, გვ. 11.

თი არა ჩვეულებრივი წინადადება ბრახს გვრიდა, საბრძოლველათ იწვევდა. მაგრამ ბოლოს კაპიტალისტებმა ისევ ასეთი მოლაპარაკება არჩიეს, რადგან წინააღმდეგ შემთხვევაში მათ მოულოაპარაკებელი წინააღმდეგობა მოელოდათ, მხოლოდ ეს კი მათთვის ყოველთვის უფრო საშიშია. ჯერ აიძულეს კაპიტალისტები მოესპოთ ის საზოგადოებრივი ხელის მოწერა, რომლითაც ისინი აიძულებდნენ მუშებს კავშირიდან გამოსვლას. ამის შემდეგ მათ წარმომადგენლობაზედაც შეთანხმდნენ და შრომის პირობების კოლექტიურათ შემუშავებამ გაიმარჯვა. მიუხედავად ამ მოსარჩევნელ დაწესებულებისა, კლასიურმა არსებითმა წინააღმდეგობამ სწრაფათ იჩინა თავი და აიძულა კავშირი თავისი მოღვაწეობა ბრძოლით დაეწყო. ლონდონის აღმასრულებელმა კომიტეტმა ჩამოკრიბა ყველა კავშირებისაგან აზრი და რა დარწმუნდა, რომ ყველანი შეთანხმდნენ მის წინადადებაზე, დაუყოვნებლივ წარუდგინა მექარხნეებს; წინადადების თანახმად უნდა მოსპობილიყო ნაქრობით, ნარდათ მუშაობა და დანიშნულ დროზე მუშაობის გადაცილება. კაპიტალისტებმა მუქარით უპასუხეს: როგორც კი სადმე გაფიცვა დაიწყება დაუყოვნებლივ ყველა მანქანის ქარხნის მუშებს დავითხოვთო. მუშებმა ისევ მორიგება მოინდომეს და სამედიცინო სამართალი მოითხოვეს; მაგრამ, როგორც მოსალოდნელი იყო, უარი მიიღეს. ბრძოლა დაიწყო და გაგრძელდა სამი თვე. ამ ბრძოლამ საზოგადოების ყურადღება სავსებით მიიპყრო; მრავალი შემოწირულობანი მოუვიდა კავშირს, მაგრამ საბოლოოდ მაინც კაპიტალისტებმა გაიმარჯვეს. ამ დამარცხებამ მთლათ ვერ განადგურა ძლიერი კავშირი, წინააღმდეგ მან ზნეობრივი გავლენა მოიპოვა, ის ყველასათვის სამაგალითო ორგანიზაცია შეიქნა და მთელი ოცის წლის განმავლობაში თითქმის ყველა კავშირები მისი წესდებით და პრინციპებით ხელმძღვანელობდნენ. „მანქანის მკეთებელთა შეერთებულმა კავშირმა“ შემუშავა ახალი ტიპი მმართველობისა: მან, შემთხვევით მოხელეების ნაცვლათ, აირჩია მუდმივი მოხელეები და დაუნიშნა შესაფერი ჯამაგირები; გადააბა გაფანტული ნაწილები ერთ ცენტრში, აირჩიეს აღმასრულებელი კომიტეტი და დაარსა საერთო კასა; შემოიღო დაწვრილებით ანგარიში და ხშირი კრებები. 1861 წელს კავშირს 22 ათასი წევრი ყავდა და კასაში 73,398 გირვანქა სტერლინგი ქონდა (7 მილიონ მანეთამდე). ეს მით აიხსნება, რომ კავშირს უმთავრესათ „საურთიერთო დამხმარებელი კასის“ ხასიათი ქონდა: დაზღვევის საქმე მათი მოქმედების უმთავრეს მუხლს წარმოადგენს; ამან მიიზიდა მრავალი წევრი და მით კავშირის ქონებაც გააღიდა; მაგრამ სამაგიეროთ ამით სრულიად ეკარგებოდა მას მებრძოლი ორგანიზაციის სახე, მხოლოდ, თუ მივიღებთ მხედველობაში, რომ პროფესიონალური ინტერესების დასაცველათაც შრომისა და კაპიტალის დაუცხრომელი წინააღმდეგობა უმეტესათ ბრძოლას იწვევს ამ ორი ეკონომიური კატეგორიების წარმომადგენელთა შორის, მაშინ ცხადი იქნება, რომ ეს ორგანიზაცია თავის ვიწრო დანიშნულებასაც კი ვერ ასრულებდა, საერთოთ პროლეტარიატის დაცვა კი მისთვის სრულიად შეუძლებელი იყო. განვაგრძოთ ისტორია. როგორც ვთქვით, ოცი-ოცდახუთის წლის განმავლობაში კავშირების უმეტესი ნაწილი იმავე ტაქტიკით და პრინციპებით ხელმძღვანელობდა ე. ი. უმთავრესათ დაზღვევის საქმეს აწესრიგებდა, კაპიტალისტებთან მორიგებით საქმის გათავების მომხრე იყო, განდევნილი ქონდა პროგრამიდან პოლიტიკური მოთხოვნებიანი და გადაუბიჯებელ საზღვრათ დაედვა სწავლულ და უსწავლელ მუშათა შორის. პლუტოკრატიული განცალკევება, მშვიდობიანი მოქმედება, არსებულ წესწყობილებაში ცხოვრების ზოგიერთი პირობების გაუმჯობესება და ყოველნაირი პოლიტიკური მოქმედების

უარყოფა,—აი მოკლეთ „ძველი ტრედ-იუნინონისმი“, (როგორც მას უწოდებენ) დამახასიათებელი ნიშნები. მე 70 წლებში კავშირებს შორის უთანხმოება იჩენს თავს. ეს უთანხმოება ჯერ ეკონომიურ კითხვას ეხებოდა: სამუშაო ქირას. ერთი ნაწილი ამტკიცებდა, რომ სამუშაო ქირა უნდა შეესაბამებოდნენ საქონლის ფასს; როცა უკანასკნელი მოიმატებს პირველმაც უნდა იმატოს, როცა საქონლის ფასი იკლებს სამუშაო ქირამაც უნდა იკლოს; ამ სისტემას ეკონომიურ მეცნიერნი „მოსრიალე კლდის“ სისტემას უწოდებენ. მხოლოდ მოწინააღმდეგების აზრით სამუშაო ქირა ყოველ შემთხვევაში იმდენი უნდა იყოს, რომ მუშას ყოფნიდეს საცხოვრებლათ; საქონლის ფასის აწევ-დაწევას კი სულაც არ უნდა შეუფარდოთ სამუშაო ქირა. მეორე, უფრო საყურადღებო, კითხვა იყო; უნდა ჩაერიოს თუ არა სახელმწიფო კანონმდებლობა ისეთ კითხვებში, რომელიც მუშათა ინტერესებს შეეხება. ერთს უნდოდა სახელმწიფოს დაეკანონებია 8 საათის სამუშაო დღე, მეორე კი ამის წინააღმდეგი იყო. მხოლოდ ყველაზე უფრო მწვავე კითხვა მათთვის იყო შემდეგი: პროფესიონალურმა კავშირებმა რაზედ უფრო უნდა იზრუნონ: შრომის პირობების გასაუმჯობესებლათ მიმართულ ბრძოლას გაუწიოს დახმარება, თუ დაზღვევის საქმე მოაწყოს უმთავრესათ? საქმე იმაშია, რომ საურთიერთო დამხმარებელ კასაში ყოველთვის ცდილობენ მიიღონ ისეთი წევრები, რომელნიც უფრო ახალგაზრდები არიან, შრომა შეუძლიათ; ერთი სიტყვით, მათი დახმარება ახლო მომავალში საჭირო არ იქნება, მხოლოდ საწევრო ფულის აღება კარგა ხანში შეიძლება. ისე, როგორც ღდეს, მაგალითათ კერძო დამზღვევი საზოგადოებანი შვრებიან. მუშების ინტერესების დასაცველათ ასეთი „გამორჩენის“ პოლიტიკა მეტათ მავნებელია; ამ ინტერესების დასაცველათ საჭიროა ყველა მუშები შეერთდნენ განუზრჩველათ სქესისა, ხნისა და შეძლებისა. ამიტომ შეუძლებელი გახდა ამ ორი შეხედულების ერთათ მოთავსება და „კასის“ მცველნი ცალკე ჯგუფათ გამოიყვენ. ფულიანები გამოიყვენ უფულოებს, შეძლებულები—შეუძლოთ. ამან საოცრათ დაასუსტა კავშირები, მხოლოდ ამასთანავე საფუძველი ჩაუგდო უფრო ცხოველმყოფელ მიმართულებას: არისტოკრატიის პოლიტიკის ბატონობას დასასრული მოუახლოვდა და ცხოვრება ახალ ძალას ქედდა, ახალ მიმართულებას ამზადებდა ბნელ სარდაფებში. „ძველმა ტრედ-იუნინონებმა“ ერთხელ კიდევ მით ისახელეს თავი, რომ 1882 და 1883 წელს კონგრესებზე საყოველთაო ამომრჩეველი უფლების წინააღმდეგი გახდნენ.

ამ კავშირებიდან განდევნილნი მწარმოებელნი კაპიტალთან ბრძოლაში თანდათან იგნებდნენ მტკიცე ორგანიზაციის საჭიროებას; ამასთანავე გათვალწინებული ქონდათ არსებული ორგანიზაციების ღირსება—ნაკლულევანება და ამიტომ მათი ორგანიზაცია უთუოთ განსხვავებული უნდა ყოფილიყო. ასეთი ორგანიზაციების გაჩენა—დამკვიდრებას ხელი შეუწყო რაოდენიმე გაფიცვამ. 1888 წელს ივლისში ლონდონში სპიჩკის ქარხანაში გაფიცვა მოახდინეს ქალებმა და თხოულობდნენ, რომ სასტაკი, უდიერი მოპყრობა შეცვლილიყო აღამიანურ, რიგიან განწყობილებით. ქალებმა გაიმარჯვეს. ამავე წელს გაზების ქარხნების მუშებმა შეადგინეს „შავი მუშების“ კავშირი და გაუფიცველათ შეამკირებინეს სამუშაო დღე: 12 საათის მაგიერ 8 საათის სამუშაო დღე შემოადებინეს. 1889 წელს 12 აგვისტოს დაიწყო შესანიშნავი გაფიცვა „ლაკეში“ მომუშავეებისა. ეს მუშები მუშათა უღარიბეს ნაწილს წარმოადგენდნენ. მათი რიცხვი მუდამ აღემატებოდა მოთხოვნილებას და კონკურენცია მეტათ ცუდათ მოქმედებდა მუშების მდგომარეობაზე; მცირე ქირა, ბევრი მუშაობა და ისიც მოკლე ხნით

უმეტესათ კი უსაქმოთ დაეხეტებოდნენ და სიღარიბით განამწარები გარყვნილებების მსხვერპლი ხდებოდნენ... მაგრამ ცხოვრება ამათვისაც კარგი შკოლა გამოდგა, ერთმანერთთან ბრძოლას, ნამდვილ მტერთან საბრძოლველათ შეერთება არჩიეს და შეებრძოლეს კიდევ. კაპიტალისტებმა დაუკლეს დოკში მომუშავეებს სამუშაო ქირა, მხოლოდ 120 ათასმა მუშამ მუშაობაზე უარი განაცხადა და მოითხოვა სამუშაო ქირის მომატება. ეს მრავალ რიცხვოვანი ჯარი სრულიად მოუშაღებელი იყო საომრათ: მათ არც სურსათი ქონდათ და არც საკმაო თანხა, რომ ეს სურსათი შეეძინათ. მაგრამ ამ თავგანწირულმა ბრძოლამ, კაპიტალის შეუბრალებელმა უსამართლობამ, შრომის წარმომდგენელთა პატიოსანმა გრძობამ საერთო თანაგრძობა გამოიწვია ყველა ქვეყნის მუშებში: ინგლისის მუშათა კავშირებმა ნახევარ მილიონ მანეთზე მეტი მიახსარეს, ავსტრალიის მუშებმა ერთ მილიონი შვიდასი ათასი მანეთი გამოუგზავნეს. მუშათა მებრძოლ რაზმს სარდლათ რავდენიმე მხნე, გონიერი და დაუღალავი მუშა ყავდა: ბერნისი, ტილერი, მანი და სხვა. სწორეთ ამ შეტაკებამ დაარწმუნა მუშები, რომ შეერთება ერთათ ერთი უტყუარი იარაღი ყოფილა მშრომელთა ცხოვრების გასაუმჯობესებლათ, რომ ეს შეერთება არ უნდა იყოს შემთხვევითი, დროებითი, არამედ მას მუდმივი, სრული ორგანიზაციის სახე უნდა მიეცეს, რომ მხოლოდ ასეთ ორგანიზაციებს ძალუძს დაიფაროს შრომა კაპიტალის ძალმომრეობისგან და მით მოამზადოს საიმედო ნიადაგი საბოლოო გამარჯვებისათვის. ეს აზრი გონებიდან ცხოვრებაში გადავიდა და დაუყონებლივ შექმნეს პირველი კავშირი უსწავლელ მუშებისა. 30 ათასი კაცი მაშინვე ჩაეწერა. გაფიცვა ექვსი კვირის შემდეგ მუშების სასარგებლოთ გათავდა, მხოლოდ ბრძოლაში გამოჩეკილმა კავშირმა დაუყონებლივ შეუდგა მებრძოლი ჯრის თადარიგს. ამნაირათ დაიბადა „ახალი ტრედნიონიზმი“. ეს კავშირი თავის მიმართულებით სრულიად განსხვავდება ძველისაგან. ღარიბი მუშების კავშირი, რასაკვირველია, წევრებისაგან სულ მცირე საწევრო ფულის თხოულობს. ცხადია ღარიბ კასას არ შეეძლო ყველა ის მოთხოვნილებანი დაეკმაყოფილებინა, რომელსაც ძველი ტრედნიონები აკმაყოფილებენ. მან სრულიად უარყო წევრების დახმარება ავთომყოფობის, უბედურობის, მოხუცებულობის დროს; მან თვისი სამოღვაწეო ასპარეზი შემოიფარგლა, მხოლოდ ამ ფარგალში მოიტანა ისეთი რამ, რომელიც უფრო სამძიმო, საჭირო და საიმედო იყო: შრომის პირობების გაუმჯობესება; ამისათვის კაპიტალისტებთან დაუცხრომელი ბრძოლა სამუშაო დროის შესამცირებლათ და სამუშაო ქირის მოსამატებლათ — აი მიზანი, რომელიც ახლმა კავშირებმა დაისახეს. ამ კავშირების რიცხვი დღითი დღე იზრდება, წევრთა რიცხვი მრავლდება და მათი მოღვაწეობა უფრო და უფრო გონიერ და სასურველ მიმართულებას აღებულობს. გერმანიის სოციალდემოკრატიულმა მოძრაობამ ამ დღიდან მტკიცე ნიადაგი მოიპოვა მიუკარებელ ინგლისშიაც. აქ მისი გავლენა დღითი დღე იზრდება და მატულობს. ამ გავლენის გასაცნობათ საჭიროა თვით გერმანიის მოძრაობის ისტორია გავიხსენოთ მოკლეთ.

(შემდეგი იქნება).

უურნალეაშეთებდან.

ბევრ შეუსაბამო და ახრებულ აზრს ამოვიტხავთ დღეს ჩვენ უურნალე-გაზეთებში. ესე და განახლების დრო მგვიანდოდაც, ჩქარა გაზაფხულიც დაგვიდგება, და ამის გამო ვინ რა წინადადებას იძლევა, ვინ რა პრაქტიკებს იგონებს მომავალი ცხოვრების შესაწყობათ, და ვინ რას: სულ ახალ-ახალ პრაგმატებს და გეგმებს

გვაწვდის, და ამით სურთ საზოგადოების უურადლება დაიმსახურონ, ვითამც ჩვენც ვსაქმობთ, ჩვენც ვმაცადინებთ საზოგადოების სასარგებლოთ. ამ საერთო ხორაში მხალეთ ბ. სიტუა და კალაში არდგევენ საერთო ჰარმონიას. ამ ვაუბრანს ვერ უშეკლა ვერც ახალმა სიამ, ვერც კანთადის მახლდეგამ, ვერც გაზაფხულზე უვირეღმა! ის ისევე ძველ ჰანგზე მღერის, ისევე რაღაც „ერზე“, „ეროვნებაზე“ ბოდავს. სხვამ რაც უნდა თქვას, მას კი მხალეთ ეს რთი სიტუა აკანდავა: ერი, ეროვნება! რაღაც მომჯადოებელი ძალა უნდა ჰქონდეს ამ სიტუებს, რამ ხსენებულ ავტორებს მეტი არაფერი ახსოვთ. უნდა იყოს ერი, უნდა არსებობდეს ეროვნება! თქვენ ტუეილა დაეკითხებით: რა არის ეს ეროვნება, დღთის გულისთვის ერთი მაინც ავიხსენით. მას ამის ახსნა არ შეუძლია: ერი ერია, ეროვნება ეროვნება, გიბსუებს და მარჩა და გათავდა. თუ არ გჯერათ, წაიკითხეთ ხსენებულ ავტორის წერილი: „რა არ არის გურულების განცხადებაში“, რომელიც კაზ. „ცნ. ფურცლის“ 2759 №-ში იყო დასტამული. თურმე, ნუ იტუვით, გურულ გლეხებს თავის მითხარნილებებში დაფიქვებით ეროვნების მოხსენება, რითაც, რა თქმა უნდა, სასტიკი დანაშაული ჩაუდენიათ ბ-ნ სიტუის წინაშე. მაგრამ ბ-ნი სიტუა, როგორც ტექტიკის კაცი, ბოდიშს ხდის გურულ გლეხებს: მართალია, მათ ეს შეტდამა მოუვიდათ, და შესაძლებელია ვინმემ იფიქროს, რომ „გურული ხალხი ეროვნებას უარყოფდეს, ეროვნების წინააღმდეგი იყოს“, მაგრამ ეს ასე არ არის: „მართალია, — გვეუბნება ბ-ნი სიტუა — ეს (ე. ი. ეროვნება) აკლავ დევანდელ მითხარნილებებს, მაგრამ არავინ იფიქროს, რომ რაც არ არის განცხადებაში, ის არ არის იითნა ხალხში. თუ დღეს გურულებმა არაფერი განცხადეს ეროვნების შესახებ, ეს მხალეთ გარეგანი, შემთხვევითი მიზეზის ბრალია“. ჩვენ არ ვიცით, რას მივაწეროთ ეს სიტუები: ავტორის მეტიჩრებას, თუ გაუგებრობას! ხალხი თავისი ადამიანური არსებობისათვის იბრძვის, სისხლსა დგრის, და ბ-ნი სიტუა გაძმოსულა და მოშინესავით გაიძინის: იმათ ეროვნება არ მოუხსენებიათ! და მეტი რა არის ეს ეროვნება? ავტორის სიტუით, ეს იგივე ხალხია. მაშ, თუ ეს ასეა რაღა საჭირო იყო ეროვნების ჩანჩრება გლეხების განცხადებაში? არ იყო საჭირო და არც დაუეწებია გურულს ხალხს ეს კითხვა, და ეს სრულებით „გარეგანი, შემთხვევითი მიზეზის ბრალი“ არ არის, როგორც თქვენ ამბობთ, ბ-ნ სიტუა! მაგრამ კარგათ ვიცით, თუ რა არის თქვენი განზრახვა და საწადელი! თქვენ გსურთ მშრამელ ხალხს გზა-კვადი აუბნით თქვენი ეროვნულ-ბურჟუაზიულ მიმართულებით. მაგრამ თქვენ ამას ვეღარ მიაღწევთ. მშრამელმა ხალხმა, მუშებმა და გლეხებმა, კარგათ იცის, თუ რას ნიშნავს თქვენი ერი, ეროვნება და საერთო ნიადაგის ქადაგება. განა ერი დღეს ერთეულს წარმადგენს, ერთი ინტერესით გამჟავლულს? განა ერში არ არსებობს მხაგრელი და დანაგრული, მუდგეფელი და გაუფლუელი, ბურჟუა-კაპიტალისტი და პრაქტიკანი? ანა დასახელებთ რომელიმე ერი, რომელიც დღეს არის, და რომელიც არ იყოს საზოგადოებრივი განხეთქილება, გამწვავებული კლასობრივი ბრძოლა! გამოტუდით, ბატონო სიტუა, რისთვის ებრძინებით, ეღვლიანებით თქვენ და თქვენანები მუშა ხალხს! ხომ ხედავთ, რომ იმას თქვენთან საერთო არა აქვს რა და ნურც ის გობნათ, რომ ქართულ ენის შესახებ ღათაობით დატუეილეთ თქვენ ვინმე! განა მუშა ხალხისთვის საჭიროა იმის მტკიცება, რომ მისი დედაჩა მისთვის საჭიროა? განა ეს ვეღვასთვის თავისთავათ არ იტუდისხება! მაგრამ ჩვენ ვიცით, თუ რისთვის გაიძინათ თქვენ, რომ ქართული ხალხისთვის საჭიროა ქართული ენა. ისიც გვესმის, თუ რისთვის შეასხით ქება გურთის მამრახობას! ნუ გეწინებთ კი, რომ აქაც გადაჭარბეთ, რისთვისაც გურული ხალხი თქვენ მადლობას არ გეტუვის. ზირიკით მას სრული უფლება აქვს მოგმართოს თქვენ ასეთი კითხვით: სად ბრძანდებოდით თქვენ აქამდის? განა ჩვენი ამბავი მარტო დღეს მოაღწია თქვენამდის? არა და არა. თქვენ წინეთაც გქმნდათ ჩვენი მამრახობის შესახებ, მაგრამ თქვენ მაშინ სულ სხვა თვადით გვი-

შურებდით. და მერე, რაღაც მხალხთ ჩვენმა მოძრაობამ გაცხარათ ასე და დაგაწერათ შემდეგი სიტყვები: „სწორეთ ახლა იწვევს ერთი შეგნებულ არსებობას!“! ნუ თუ მართლაც თქვენ გგონიათ, რომ ამ მოძრაობის ბიძგები საქართველოში მხალხთ ჩვენს ვართ? ძლიერ შემდგარი ბრძანდებით. ვწუხვართ, რომ ასე ნაკლებათ იცნობთ იმ სჯანს, რომელზედაც ასე თამაშით წერთ — აი რას გეტყვიან თქვენ, ბნელ სიტყვებზე, გურული გლეხები!

ქლასობრივი წინააღმდეგობა ჩვენში და უცხოეთში.

კარგა ხანია მას შემდეგ, რაც რუსეთში და მასთან ერთად ჩვენში კაპიტალისტურმა წარმოებამ ფეხი მოიკიდა, მარა მშინ რაღაც დასავლეთ ევროპის ზოგიერთ ქვეყნებში სოციალური ორგანიზმით თითქმის მომწიფდა, ეკონომიურათაც და პოლიტიკურათაც, წარმოების უმადლეს საფეხურზე ასასვლელათ, რუსეთში ის იმდენათ ნორჩია, რომ ჯერ კიდევ ვერ გამოიმძვინვარა გავლელი ეკონომიური ეპოქის მიერ დატოვებული პოლიტიკური ტყვიდან. ეს შეუსაბამობა საზოგადოების ეკონომიურ სიძინველსა და მის პოლიტიკურ და იურიდიულ ზედნაშენს შორის განსაკუთრებულ დაღს აჩენს რუსეთის საზოგადოებას და ბაღებს იმ კანსხვავებას უცხოეთსა და რუსეთს შორის, რომელიც თავისიანთა ევოლუსიის, ვინც კი შეადარებს ამ ორ სოციალურ ორგანიზმს, მაგ. კლასობრივ ურთიერთობის მხრივ. კერძინაში, საფრანგეთში, ბელგიაში, ამერიკის შეერთებულ შტატებში და სხვა დაწინაურებულ ქვეყნებში კლასობრივი წინააღმდეგობა იმდენათ აშკარა და თავისიანთა შეიქნა, კლასობრივი ქიში იმდენათ გაძლიერდა, რომ საერთო ნიადაგის პოვნა, დროებით კავშირის შეკვრაც შეუძლებელი ხდება სხვა და სხვა კლასებსა და მათი ინტერესების გამოხატულებს შორის. მაგ. ცნობილი კავშირი საფრანგეთის „რესპუბლიკის დასაცავათ“ შექმნილი, რომელიც შედგა უკიდურესი რადიკალებისა და პრეზერვისტიზმისგან, კლასობრივი ლოდიკის მსუფთაობამ თავის თავათ დაარღვია, მეთაურთა სურვილის მიუხედავათ. კერძინის რეინსტატიში მუშათა პარტია დარჩა უკავშირე ოპოზიციით ბურჟუაზიული რეაქციის წინააღმდეგ. ამერიკაში უფლებივ მტრობა და ქიში რადიკალებსა და დემოკრატებს შორის ისე უცებ დაწვდა, ერთ დროს ძლიერი პრეზერვისტიზმი განსხვავება მათ შორის ისე დაწვრილმანდა, რომ ახლა თითქმის მტერი და მოუფრე ერთი მეორეს კვლავ ცნობს. ამასთან ერთათ სსშინელი სისწრაფით იზრდება *) „შრომის პარტია“, რომელიც ბურჟუაზიულ პარტიის ორივე ფრაქციაში ერთნაირ შეურთებულ მტერს პოულობს. თვით ინგლისში ამ „სოციალური მშვიდობიანობის“ ელდრონდში, არსდება ახალი პარტია, „მესამე პარტია“, რომელსაც აღბათ ინგლისის ეკონომიური ტანვითარება ევროპის მუშათა პარტიებს შეუკავშირებს პრეზერვისმისა და რეაქტივის მხრით. თითქმის უფლებან, სხვაც კი კაპიტალიზმა ფეხი მოიმაგრა, საზოგადოება იყოფება ორ ძლიერ ბანაკათ და თითველ ბანაკში ცხდათ არჩევან, თუ როგორ ეწეობიან სამარ რაზმებათ, თუ როგორ ემზადებიან და ფრციფურცობენ მოწინააღმდეგე პარტიები.

კაპიტალისტური საზოგადოების განთიადს ბურჟუაზია და პრეზერვისტიზმი პოლიტიკურათ ხელი ხელ ჩაკიდებულნი შეხვდნენ. „ამ დროს პრეზერვისტიზმი წარმადგენდა შეუკავშირებულ, მთელ ქვეყანაში გაბნეულს და კონკურენციის წყალობით განცალკევებულ მასს. თუმცა ხან და ხან მუშები შეერთებულნი ძალიან მოქმედებდნენ, მარა ეს მოქმედება იყო არა მათი, არამედ ბურჟუაზიის კავშირის შედეგი, რომელიც იძულებული იყო თავისი პოლიტიკური მიზნების მისაღწევათ ფერხულში გაება შეერთებული პრეზერვისტიზმის და რომელსაც ძალდონეც შესწევდა სურვილის ასასრულებლათ. ამ ეპოქის განმავლობაში პრეზერვისტიზმი ჯერ კიდევ არ ებრძვის

თავის პირდაპირ მტერებს, არამედ ებრძვის თავის მტრის მტერებს, ე. ი. ახალურტურ მონარქიას, მიწის მესაკუთრეებს, წერილ ბურჟუაზიას და სს“. (მარქსი). როგორც ვხედავთ ცნობილი ავტორის სიტყვებიდან ბურჟუაზია სარკებლობდა კამოცდელი, გულბორვილი პრეზერვისტიზმით, რათა შეესრულებია თავისი ისტორიული მისისა, ე. ი. განთავისუფლებია ახალი საზოგადოება ფეოდალური წესწეობილების ნაშთისაგან და ამ კვანათ შეესაბამებია საზოგადოებრივი ურთიერთობა ახალი წარმოების მოთხოვნილებებთან. დასავლეთ ევროპაში მან მისცა პირველი პოლიტიკური კავშირები პრეზერვისტიზმს, მან გაწვრთნა ას და გამოიყვანა ბრძოლის ველზე, მან შეგნებინა იმას ერთობის სიძლიერე, დისციპლინის და ცოდნის საჭიროება. მარა როცა უმადურმა მისწავლემ დაწინაურებულ წრეს გადაადგინა, როცა პრეზერვისტიზმი ფეოდალიზმი სკენ მიმართული იარაღი აღმაცურათ და ორპრეზერვისტიზმით დაიკავა, მშინ ბურჟუაზიამ საჭიროათ ცნო თავისივე ძველი მტრისკენ ექმნე პირი და იმედ მიხლელი მომავლადვისთვის ახალი სული ჩაებერა.

1848 წლიდან კლასობრივ ბრძოლაში ახალი ისტორიული ხანა დგება: იწვევა აშკარა, ევოლუსიის თავისიანთა ბრძოლის ეპოქა. მწარე ისტორიული გამოცდილებით აღჭურვილი, ცალკე კლასათ გამოყოფილი პრეზერვისტიზმი გამოდის მჭიდროთ შეკავშირებული და მტკიცე ნაბიჯით მიიწვეს თავისი ისტორიული მიზნის მისაღწევათ; და უფლებან, უფლებ ფეხის გადადგმაზე ის თავწინ ხედავს თავის ურდილებულ მტერს, ბურჟუაზიას, მტერს, რომელიც აღჭურვილია უფლებგარი იარაღით პარლამენტში და პარლამენტის არჩევნებზე საზოგადოებრივ დაწესებულებებში და პრესაში, ციფიცებისა *) და დემონსტრაციების დროს, უფლებან და უფლებთვის ის ებრძვის არა ერთ და ორ კაპიტალისტს, არამედ ბურჟუაზიულ კლასს, მტრის შეერთებულ ორგანიზაციებს, რომლებიც სხვა და სხვა ადგილას ბრძოლის ერთ და იმავე იარაღს ხმარობს. უფლებდური ბრძოლაში პრეზერვისტიზმი გრძობს თავის მტრის სიანლბეს, თავისი ხუთი გრძობის შეწეობით არკვეს მის პოლიტიკურ ფიზიონომიას, სწავლობს მისი ბუნების თავისებებს და საბოლოო შეტაკებისთვის ემზადება.

სულ სხვა პირობებია რუსეთში. ფეოდალიზმის ნაშთების წინააღმდეგ აქ ბრძოლა მშინ დაიწყო, როცა დასავლეთ ევროპაში პრეზერვისტიზმი და ბურჟუაზიის შორის ატეხილი ბრძოლა უმადლეს წერტილამდე გამოწვავებულიყო. ფეოდალიზმის ჯაჭვებს პრეზერვისტიზმი ებრძვის არა როგორც ბურჟუაზიის ურ მტრული ხელქვეითი, არამედ როგორც დამოუკიდებელი, შეგნებული, თავისი უცხოელი მოძმის გამოცდილებით აღჭურვილი ერთეული. რუსეთის ბურჟუაზია ვერავის წაუბიძგებს საბრძოლველათ, ის თვითონ საჭიროებს წაბიძგებას და გამსწავლებას. მუშათა პარტიების ზრდამ, თვითონ მუშათა კლასის სოციალურ-პოლიტიკური მნიშვნელობის მატებამ ევროპაში და ამერიკაში წაართვა ევროპის ბურჟუაზიას საზოგადოებრივ რუსეთის ბურჟუაზიას მათ შორის ბრძოლის ხელისი, თავისუფლებისადმი აღტოვებულებს და მათი მამაშინის უფილი თავგამოდება. სწორეთ მშინ, როცა რუსეთის ბურჟუაზია განმანთავისუფლებულ ბრძოლაში უნდა გამოსულიყო, მან ზურგის უკან დაიანხა თავისი მტრის ერთი ნაწილი, შეერთებული, საბრძოლველ რაზმებათ დაწეობილი და კლასობრივი თვით ცნობიერებით გამსწავლული. რას უქადის ახალი რუსეთი იმას? ამ მტრის გაძლიერებას, ბურჟუაზიული საზოგადოების სასიკვდილო ყამის მოახლდება. თავისი მდგომარეობის შეგნებამ ჩაკლა თავისუფლების იდეალი ბურჟუაზიაში, ფრთები შეუკვავა მის პოლიტიკურ აღმთერქნას და ორტოვ მდგომარეობაში ჩააყენა: ერთი მხრით მას წუერთა თავისუფლება, მეორე მხრით მას ეშინია ამ თავისუფლების; მას ეშინია ბრძოლის, სო-

*) 1902 წ. არჩევნებზე მუშათა პარტიამ მიიღო მხოლოდ 90.000 ხმა, უკანასკნელ არჩევნებზე კი ბრაიტს (სოც. კანდიდატს) უკვე 600.000 ხმა მოუვიდა.

*) მაგალითათ გავიხსენოთ გაფიცვა კრიმიჩაუში, როცა შეერთდა ერთი მხრით მთელი ქვეყნის შეგნებული პრეზერვისტიზმი, ხოლო მეორე მხრით კაპიტალისტთა კლასი, როგორც მატერიალურათ ისე ზნეობრივათ.

ცადუნრი ორგანიზმის შენდრევის, სისხლის ღვრის! მან ვერ შექ-
მნა აქამდის მტკიცე პარტიული ორგანიზაცია.

ამ გვარ მდგომარეობიდან ბურჟუაზია თანდათან გამოყავს მ-
წინავე პარტიულარიატს. „რამდენათ უფრო მწვავედ ბრძოლა ფე-
დალურ წესებსა და ხალხს შორის მით უფრო უმწვერ და სსიმიან
მდგომარეობაში გრძნობს თავის თავს ბურჟუაზია, მით უფრო დაჟინებით
ითხვავს მისი ინტერესები პოლიტიკურ კონცესიებს, რათა ბოლო
მკვდარს რევოლუციას, მით უფრო იზრდება მათი სიძულვილი
ქველ წესების მტვერად, რამდენიც თავისი ბრმა თავსუფ-
ბით ბურჟუაზიას სსიმი მდგომარეობაში აკლებენ“ (კარენცი). მქა-
ლაქობროვმა ბრძოლაში, რამდენიც ბურჟუაზიისთვის ასე მოულოდ-
ნელად დაიწყო, თავლები გასხვავდა მას და საზოგადოებრივ ძალთა
ურთიერთობა ნათლად დაანახა. ერთი მხრით კარგათ გაწურთნული
დაუნდობელი რეპრესიონთა ორგანიზაცია, რამდენიც აფერხებს და
ჩაკრავს უფლებებარ წინსვლას, მეორე მხრით მწინავე პარტიულ-
არიატი, რომლის პოლიტიკური მნიშვნელობა იზრდება საათობით,
რომლის ორგანიზაციები უფრო შეტაკებიდან უფრო მტკიცე და მეტ-
რი გამოდის, რომლის გავლენა ხალხზე წარმოუდგენელი სისწრაფით
მეტრადობს, ბურჟუაზია კარგავს სულელორ სიმშვიდეს: მისი ძვირფასი
საკუთრება, მისი სიმდიდრე, მისი პირფარეხები და სსიმი მდგომარე-
ობაში ვარდება. ის იძულებული ხდება მითხროვოს რეფორმები, რათა
შენერდეს რევოლუცია. „სტრიალიური მშვიდობიანობა!“—ამ მისი
იდეალი. „მორიგება, დათმობა, პოლიტიკური რეფორმები!“—ამ ის
გზა, რომელიც ამ ნეტარ სამეფოში მიდის, სადაც ბურჟუაზი შექ-
დება შეუშოთებლად, გულდადებით თავისი შეწვევით სსიმიები
განავრძობს. რაც უფრო აგვიანებენ ამ სანატრულ რეფორმებს, მით
უფრო ძლიერდება აჯანყების ადი, მით უფრო საფიქრად მდგომ-
არეობაში ვარდება ბურჟუაზი ქანება, „რადგან უფლებზე უწინ იმაზე
ამოიყრის ჯავრს მითმინებლად გამოსული ხალხი და მთელი ქვე-
ყნის ჯარიც არ იკმარებს მის დასაცავად“. (კარენცი) ამ გვარათ იზრ-
დება ლიბერალური მოძრაობა; ბურჟუაზი მკერდში იღვიძებს დროთა
ვითარების მიერ ჩანსობილი თავისუფლების სიყვარული, მტრულობს
მისი მქალაქობრივი გაბეღულება და პოლიტიკური შორსმხედრო-
ბა; ის ხმა მადლად ითხროვს „დამბოფუნებელიკრების“ მწვევებს.

ადმოსაღეთ ევროპაში პარტიულარიატს წილათ ხვდა იმ პ-
ლიტიკური რაღის შესრულება, რომელიც დასაღეთ ევროპაში ბურ-
ჟუაზიაში შესრულდა. დემოკრატიული წესწეობილება არ შეადგენს მის
სახლოობ მიზანს, მარა ის მისი მასზრდობელი ქუარია, ურამ-
ლისათ პარტიულარიატის ზრდა განვითარება და წინსვლა უფლად
შეუძლებელია. ამ გვარათ რუსეთის მწინავე პარტიულარიატს ისტო-
რიაში წინ დაუყენა ძნელი პრობლემა.—თავის კოლექტივისტურ ბუნე-
ბას მან უნდა შეუსაბამოს მისგან ნაკისრები რადიკალური ბურჟუ-
აზიის რაღი. უფლებთავის სკრთო მტკრთან ბრძოლაში, რაღა „თ-
ვისუფლების მოყვარული ბურჟუაზია მას გვერდით უდგას, მწინავე
პარტიულარიატმა არ უნდა დაივიწყოს, რომ დღევანდელ თანამებრ-
ძობთან ხვალ ის უფრო გრძელ და ძნელ ომს დაიწყებს. სკრთო
კატაცებაში მან არ უნდა დაივიწყოს, რომ ფრთხილი და ზომიერი
ლიბერალი გაიქცევა ბრძოლის ვედიდან, რაღა ხალხი მტკრს სა-
სიკვდილოთ დასჭრის და დაღებულ საზღვარს გასცილდება. ეს ძნე-
ლი პრობლემა უფრო რთულდება იმ კარკიმების წყალობით, რომ
ბურჟუაზია გამოდის ამ ბრძოლაში არა როგორც მჭიდროთ შეკავ-
შირებული ერთეული, არამედ დაქსაქსული, მტკიცე ორგანიზაციებს
მკვდებელი. უფლებდღიურ პოლიტიკურ და ეკონომიურ ბრძოლაში
რუსეთის პარტიულარიატი ვერ ხვდავს შერთებულ მტკრს; მაგ.,
კათინციებისა და არეულბების დროს ის უფრო პოლიციას ებრძვის,
ვიდრე თავის ეკონომიურ ექსპლუატატორს: ბურჟუაზია, როგორც
კლასი, ზურგის უკან ეთარება თავის მისარჩელს. პოლიციური წეს-
წეობილება მძიმე ბადეში ახვევს კლასობრივ წინააღმდეგობას და შიგ
მადლავს მას, რასაც უცნაურთი ცხადათ გაარჩევ პარლამენტის და
ადგილობრივი ივითმართველობის სხდომაზე, თავისუფალ პრესაში,

კათინციების დროს, რაღა ორი კლასი, მართლაც ერთი მეორეს
უბრძობდა. რუსეთში ბიურკრატიის და წოდებრივ უბინარტე-
სობათა წყალობით გადაფრქვებული დრმა კლასობრივი წინააღ-
მდეგობა და ეს მდგომარეობა ბადებს და ასზრდობებს ტკბილი იდეო-
ლოგიებს „სკრთო ნიადაგის“ და „კლასთა ერთობის“ შესახებ. ამ
გვარ ძნელ პრობლემაში უხდება მქმედება მწინავე პარტიულ-
არიატს: ერთი მხრით მან უნდა მოიხროვოს ბრძოლით დემო-
კრატიულ წესწეობილება, ხალხ მეორე მხრით უნდა გაიყვანოს გარ-
კვეული საზღვრები თავის კლასისა და რადიკალურ ბურჟუაზიის
შორის, რათა კოლექტივისტურ-დემოკრატიული მოძრაობა არ ჩან-
თქას საზოგადო ბურჟუაზიულ-დემოკრატიულმა მოძრაობამ. თუ რა-
გორ შესრულებს თავის რაღს პარტიულარიატი, ამას ახლო მომავლ-
დაგვანახებს.

3. ქ.

1904 წ. 7 ივნისის კანონის გამო
(„პრავა“)

1904 წ., 7 ივნისის გამოცხადეს უმაღლესთ დამტკიცებულ
აზრი სახელმწიფო საბჭოსი, რომელიც პოლიტიკურ დამნაშავეთა
საქმების წარმოებას შეეხება. 7 ივნისის კანონს „რამდენიმე
ცვლილება შეაქვს სახელმწიფოს წინააღმდეგ დამნაშავეთა საქმების
წარმოებაში და უქვემდებარებს ამ საქმებს სისხლის სამართლის ახ-
ლი დებულების წესებს“. ვაჭეთი „პრავას“ მე 5 № ში ბ. რა-
ზუმოვსკი მიგვითითებს ახალი კანონის მიერ შემოტანილ ცვლი-
ლებებზე და არკვევს, თუ რამდენათ გამართლად თავისი დანიშნუ-
ლება ამ კანონმა, და რაში მდგომარეობს ის განსხვავება თუ ცვლი-
ლება, რომელიც მან მოახდინა.

7 ივნისის კანონის გამოკვეთებაში პოლიტიკურ დამნაშ-
ვეთა საქმები, ჩვენების ჩამორთმევის შემდეგ, გადაცემოდა იუ-
სტიციის მინისტრს, რომელიც შინაგან საქმეთა მინისტრთან შე-
თანხმებით განკარგულებას ახდენდა რომ წინასწარ გამოძიება მოეხ-
დინათ; თუ არა და ითხოვდა უმაღლეს ბრძანებას ან შესახებ საქმის
წარმოების მოსზობისა, ან კიდევ აღმანსტრატული წესით განხილ-
ვისა. მაგრამ აღმინსტრატულმა წესმა განსაკუთრებული უფრადება
მიქცია და თითქმის გაძევდა სხვა წესები. პოლიტიკური საქმების
რინცხვი კი დღითი დღე მატრულობდა.

სწორეთ ამ მოკლეინს და მიხედვით გამოიცა 7 ივნისის კა-
ნონი, რომელმაც პოლიტიკური საქმების წარმოება დაუქვემდებარა
უმაღლეს საშისჯარო დაწესებულებას. კანონმდებელმა მოაწესრიგა
აკრეთვე საქმის გარჩევის წინ საჭირო მომზადება. იმ რაში გამო-
ინსტება ეს მოწესრიგება: იმ დროს, რაღა, ვერც ერთი ჩვეულებ-
რივი სისხლის სამართლის საქმე ვერ გადაიცემა სასამართლოში
წინასწარ გამოძიების მოუხდენლათ, მაღალის პრაკურორს შეუძლია
გამოუძიებლათ გადაცეს სასამართლოში პოლიტიკური საქმე, თუ
კი ჩვენების ჩამორთმევა სავამ საბუთებს მიცემს მას ამისთვის,
როგორც ნათლათ ჩანს ამ მხრით ახალი კანონი ძირითადათ ეწინა-
აღმდეგება სისხლის სამართლის კანონს და წინასწარი გამოძიების უარ-
ყოფით პოლიტიკურ დამნაშავეს უსზობს ერთათ ერთ საშვალებას,
რომლის მეხრებიტაც ცოლათ თუ ბუვრათ შესაძლებელია ჭეშმარი-
ტება გამოიჩვენოს.

წინასწარი გამოძიების ჩვენების ჩამორთმევათ შეცვლამ ბოლო
უნდა მოუღოს იმ აზრს, რომ ვითომდაც ახალი კანონის წყალობ-
ბით პოლიტიკურ საქმეთა წარმოების ნაკლებფანებები მომსზა-
რიოვს.

რა არის ეს ჩვენების ჩამორთმევა ახალი კანონის მიხედვით
და ვის აკისრებს იგი?

ეს ჩვენების ჩამორთმევა საზოგადოთ თითქმის სრულიად გავს
წინასწარ გამოძიებას, მაგრამ მათ შორის არის რამდენიმე არსებითი
განსხვავება, რომელიც სულ სხვა ნაირ სახეს აძლევს ჩვენების ჩა-
მორთმევას. ჩვენების ჩამორთმევის გამოაქს ფრტიდან უფლებ-
გვარი კორესზონდენციები ბრადებულის სახელზე მოსული სას-

მართლაც დაწესებულების ნება დაურთველათ. მას შეუძლია სტრუქტურაში იფიქსიროს ბრალდებული, რამდენ ხანსაც საჭიროა ცნობის, მიუხედავად იმისა, თუ რა სახისაა ბრალდებულის დანაშაული და რა გინდ ზატარა სასჯელი მიეღობა მისთვის და დანაშაულებებისათვის.

რაცა რაქის სასამართლოს გამომძიებელი გამოძიებას ათავსებს, ვადდებულია შეეკითხოს ბრალდებულს, სურს თუ არა მას კიდევ წარმოადგინოს რამე თავის გასამართლებლად. თუმცა, რაგორც ვახსენებ, ასეთი უფლება პრაქტიკულად დანაშაულისა და აქტის, მარა კითხვას ჩვენების ჩამორთმევა რადი აძლევს; ასე რამე სახელი კანონით თითონ ბრალდებულმა უნდა იცოდეს, რამე მას ნება აქვს თავის გასამართლებლად საბუთები წარუდგინოს ჩვენების ჩამომართმევს, თითქმის ახალი საბუთები მარტო ბრალდებულისთვის იყოს საჭირო და არა ჭეშმარიტების აღმოჩენისთვის. ასეთი წესი, რასაკვირნევილია ავერსებს საქმის უფრო მხარეთა განხილვას.

(შემდეგი იქნება).

სამოგადომეობრივ-ისტორიული წერილები.

(იხ. მოგზ. № 7).

V.

მონარქიული და პარლამენტალური თვითმპყრობელობა.

კაპიტალისტური წარმოების წეს-წყობილების განვითარება იწყება მეთექვსმეტე საუკუნიდან. ამ დროიდან საერთოთ ვრცელდება საქონლის წარმოება ე. ი. დამზადება გასასყიდად და თანდათან ქრება წარმოება თვით მწარმოებლების და მათი ბატონების (ვისაც კი ყავდა ბატონი) მოსახმარებლად. ქრება აგრეთვე სოფლის და ქალაქის თემების დამოუკიდებლობა და განკერძოება, რაც შეადგენდა საშუალო საუკუნოების დამახასიათებელ თვისებას. წარმოების ხედასხვა დარგი დამოკიდებული შეიქნა შინაურ ბაზარზე და მით მსოფლიო ბაზარზეც. მაგრამ შინაური ბაზარი ხომ მთელი სახელმწიფოს ტერიტორიაა. სახელმწიფო შინაც ესარჩლება, მრეწველ-ვაჭრების ინტერესებს, იცავს მათ უცხო ქვეყნელ მრეწველ-ვაჭრების კონკურენციისაგან და ამავე დროს ცდილობს საქონლის გასაღებას, რაც შეიძლება უკეთესი პირობები შექმნას უცხოეთის ბაზარზე. რაც უფრო დიდია სახელმწიფო, რაც უფრო ძლიერია მთავრობა, მით უფრო მეტი იმედი უნდა ქონდეს ვაჭარ-მრეწველებს, რომ ის შეძლებს მათი ინტერესების დაცვას.

აი ამ დროიდან ედება სახელმწიფოს მტკიცე ეკონომიური საფუძველი. საშუალო საუკუნოებში ჩვენ ვხვდებით, რომ სახელმწიფოს სივრცე მუდამ ცვლილებებშია; ამის მიზეზი ხან ომიანობაა, ხან მემკვიდრეობა, ქორწინება, ყიდვა, გაცვლა და ხან დაწინდრებაც. რადგანაც ყოველი თემი ან ყოველი მხარე მაინც თავის მოთხოვნილებას თვითვე იკმაყოფილებდა, ამიტომ არაფერ მიუცილებლობას არ შეადგენდა, რომ ხელმწიფეს თავის სამფლობელო ერთ ფარგალში ქონოდა. გაბსტურებს, მაგალითათ, მე XIV საუკუნეში სამფლობელო ქონდათ არა მარტო გერმანია-ავსტრიის მხარეში, არამედ შვეიცარიას, შკაბიას და ელზასშიაც.

თანამედროვე სახელმწიფოები კი წარმოადგენენ ეკონომიურად დაკავშირებულ მხარეებს, ეს კავშირი მით უფრო მჭიდროდ ხდება, რაც უფრო დიდხანს არსებობს, რომელიმე სახელმწიფო, რაც უფრო მეტად ვითარდება მის ეკონომიურ ცხოვრებაში კაპიტალიზმი და რაც უფრო მეტად აკმაყოფილებს წარმოება შინაური ბაზრის პირობების მოთხოვნილებას.

ამასთან ერთად სახელმწიფოს გაფართოებაში დანტერესებული ხდება არა მარტო სამეფო გვარეულობა, რომელიც მხედართა კასტიდან არის გამოსული, არამედ მწარმოებელი კლასებიც. ამ გვართ დინასტიური სახელმწიფო ეროვნულ სახელმწიფოდ ხდება.

საშუალო საუკუნის გასულს, სოფლის და ქალაქის მკვიდრისთვის, დაახლოებით, იმდენათვე უმნიშვნელო იყო ის გარემოება—ეკუთვნოდა თუ არა მას, ხელმწიფეს, კიდევ სხვა თემები, როგორც ეხლა უმნიშვნელოა რომელიმე მებატონის მუშისათვის, აქვს თუ არა ამ მებატონეს კიდევ სხვა მამულები. თანამედროვე სახელმწიფოს მკვიდრთათვის კი სახელმწიფო ტერიტორიის შემცირება ეკონომიური ცხოვრების შევიწროების მომასწავებელია, ხოლო სახელმწიფოს გაფართოება შინაური ბაზრის გაფართოებაა და მსოფლიო ბაზრის პირობების მათთვის გაუმჯობესება.

რამდენათ უფრო მჭიდროდ უკავშირდება სახელმწიფოს ნაწილები და ღონიერდება ახალი სახელმწიფო, იმდენათ უფრო ეკარგება მნიშვნელობა ძველ სოციალურ და პოლიტიკურ ორგანიზაციებს. ამ ორგანიზაციების ფუნქცია ზედიზედ გადადის სახელმწიფოს ხელში და თვით ისინი კი მხოლოდ დრო-გადასულ და განვითარებისათვის ხელის-შემშლელ დებრკოლებას წარმოადგენენ, და აუცილებელი ხდება მათი მოსპობა. საზოგადოება მის შემადგენელ ნაწილებათ იყოფა (იორღევა) და აღამიანთა ურთიერთ შორის დამოკიდებულება გამოდის კორპორაციების დამოკიდებულებათა საზღვრებიდან და ერთი მეორეს აღარ უღრის.

ამ არსებული ორგანიზაციების დარღვევის დროს თვით სახელმწიფოში საზოგადოების და სახელმწიფოს ცენტრალიზაცია სწარმოებს. ვაჭრობას იმ თავითვე ქონდა ცენტრალიზაციისაკენ მისწრაფება. ვაჭრობა იწყებს საქონლის და მყიდველ-გამყიდველთა თავის მოყრას ისეთ ადგილებზე, რომლებიც ან გეოგრაფიულად უფრო მოხერხებულია, ან პოლიტიკური პირობები უწყობს ხელს. კაპიტალისტური წარმოების წესი ქმნის საქონელს, რომელიც დამოკიდებული ხდება ვაჭრობაზე, ვაჭრობის ცენტრალიზაცია კი მთელი ეკონომიური ცხოვრების ცენტრალიზაციას იწვევს. მთელი მხარე, ცოტათ თუ ბევრათ, პირდაპირ, თუ არა-პირდაპირ, ეკონომიურად დამოკიდებული ხდება უმთავრეს ქალაქზე, ისე, როგორც კაპიტალისტების კლასზე. უმთავრესი ქალაქი ვაჭრობის ცენტრად ხდება, აქ იყრის თავს ზედმეტი ღირებულებაც, ქვეყნის სიმდიდრეც, სიმდიდრეს კი მიყვება ქვეყნის ხელოვნება და მეცნიერება.

ეკონომიური ცენტრალიზაცია პოლიტიკური ცენტრალიზაციაა; სავაჭრო ცენტრი სამმართველო ცენტრად ხდება. ჩვენ უკვე აღვნიშნეთ, რომ ახალ კლასებს, რომელნიც ვაჭრობით და წარმოებით ცხოვრობენ, მეტად ეჭირვებათ ისეთი ძლიერი სახელმწიფოს მთავრობა, რომელიც შეიძლებს მათი ინტერესების დაცვას, როგორც შინ, ისე უცხოეთშიაც.

ყოველ ტომს ძველად თავის ბელადი ყავდა, შემდეგ მეფეები გაჩნდნენ, მარა ეს მეფეები საშუალო საუკუნოებშიაც მხოლოდ ძველებურ ბელადებათ დარჩნენ. ის იყო, როგორც მხედრობის უფროსი, სამხედრო კასტის ბელადი, როგორც უმაღლესი მოსამართლე—სასულიერო წოდების ბელადი. მეფის ღირსების მიღება მემკვიდრეობითაც რომ ყოფილიყო, რაც, რასაკვირველია, ყველგან არ იყო, ის მაინც თავის თვითნება და დამოუკიდებელ ვასალებზე და ასეთსავე თვითნება და დამოუკიდებელ სამღვდლოებაზე იყო დამოკიდებული. ქალაქების გაძლიერებამ ვერ გააუმჯობესა მეფის მდგომარეობა, რადგანაც ამ გარემოებამ ის ორის მაგივრად სამ კლასზე გახადა დამოკიდებული.

მსოფლიო ვაჭრობას და კაპიტალისტური წარმოების განვითარებამ საქმის ვითარება მეფის სასარგებლოდ შეცვალა. ამ განვითარებამ შექმნა არაფრის მქონე არმია, და რადგან მრეწველობა ჯერ კიდევ საკმაოდ არ იყო განვითარებული, ამ არმიის მხოლოდ ერთ ნაწილს შეეძლო დაქირავებულ მუშებათ გამხდარიყვნენ. უმეტესი ნაწილი კი პროლეტარებათ იქცნენ და როგორც ძველი რომის პროლეტარები, დესპოტიზმის ბურჯათ შეიქნენ, იმ განსხვავებით მხოლოდ, რომ პოლიტიკური ხმის უფლებით ვაჭრობის მაგივრად ეხლა ისინი მეფეებს ყიდდნენ თავის საკუთარ ძალას. ხელმწიფის სასამსახუროდ დაქირავებულ ჯარის რიცხვი სწრაფად მატულობდა.

ამავე დროს ქრებოდა ის რაინდთა მხედრობა, რომელიც თითქმის სრულიად დამოუკიდებელი იყო მეფეზე. შემოსავლის ფეოდალური წყაროები ისპობოდა, ანუ უკეთ რომ ვთქვათ, კარგავდა თავის მნიშვნელობას. ახლა საზოგადოებაში გავლენის მოპოვება დამოკიდებული იყო ფულზე და არა გადასახადზე და ხარკზე, რომელიც შემოქონლათ სასოფლო სამეურნეო ჰირნახულათ. რაც უნდა ატყავო გლეხი, ფულს მას ბევრს ვერ უპოვი. მიწის მფლობელი აზნაურობა და სასულიერო წოდება იძლეოდა უფლებები ფულის საშოვნელათ თავიანთი ფუნქციები საქონლათ ექციათ. კათოლიკეთა სასულიერო წოდება თავიანთი ვალდებულებით, წმიდანებით და ცოდვების შენდობის უფლებებით ვაჭრობდა. აზნაურობა კი საშხედრო სამსახურისათვის მიყიდა თავის თავს ყველას, ვინც შესაფერ ქირას აღუთქვამდა. ამგვარათ, ეკონომიურათ დამოუკიდებელი ვასალები მეფის ნაქირავებ ავიცრებათ გახდნენ.

მარა წმინდა საგნებით ვაჭრობა სასულიერო წოდების მხრივ იმ სისამაღლემდის მივიდა, რომ მის წინააღმდეგ ხმა აამაღლა ხალხმა. ვერც სასულიერო წოდებამ, ისე, როგორც ვერც აზნაურობამ ვერ შეძლო თავის დამოუკიდებლობის დაცვა. ამ დროიდან მთელი მისი ქონება, რაც კი შეეკრინა ან შემდეგ მიეღო, როგორც კათოლიკის, ისე პროტესტანტის სარწმუნოების მალიარებელ ქვეყნებში, უკვე მეფის წყალობით ქონდათ, სამაგიეროთ იმათაც სამსახური უნდა გაეწიათ მეფისათვის.

წარმოების ახალმა წესმა, ახალმა სახელმწიფომ, შეიტანეს სასამართლოში და საზოგადოების მართვა გამგეობაში ისეთი მოთხოვნებიანი, რომლის აღსრულება ვერ შესძლევს ძველმა ორგანიზაციებმა, სადაც თვალსაჩინო როლს აზნაურობა და სასულიერო წოდება თამაშობდა. სასამართლოში გაბატონდნენ მსწავლულნი კანონის მცოდნეები (მთელ ევროპაში, ინგლისის გარდა, რომელი იურისტები) რომელთაც ნიშნავდა მეფე და ჯამაგირსაც ის აძლევდა, რის გამოც სრულიად დამოკიდებული იყო მეფეზე; მეფის ბიუროკრატის ხელში გადავიდა აგრეთვე ფინანსები.

საშუალო საუკუნოებში მიწათ მფლობელნი და თავისუფალი ქალაქები ნაკისრ გადასახადს თვით აძლევდნენ მეფეს. თუ როგორ ახდენდნენ ამ გადასახადს მიწის მფლობელი გლეხებს და ქალაქი თავიანთ მოქალაქეთ და სხვა მკვიდრთ, ამის განხილვაში მეფის მთავრობა სრულიადაც არ შედიოდა. ესლა კი გადასახადის დადების უფლება წაერთვათ მიწათ-მფლობელთ და ქალაქის მოხელეებს და გადაეცა გადასახადთა შემსყიდველებს, ან საგანგებო მოხელეთ.

აზნაურობას და სასულიერო წოდებას სრულიად დაეკარგა მნიშვნელობა სახელმწიფოს მართვა-გამგეობის, სამართლის და სამხედრო საქმეებში. ეს წოდებები სიმდიდრეს და პრივილეგიებს მეფისაგან ღებულობდნენ მოწყალებათ და არა იმიტომ, რომ მათ ქონდათ რაიმე საზოგადოებრივი ფუნქცია. ამიტომაც მათი მიზანია ესლა ხელი შეუწყონ მეფის უფლების გაძლიერებას.

სასულიერო წოდების და აზნაურობის დაცემით წოდებრივ წარმომადგენლობით კრებებს ორი ფრიად მნიშვნელოვანი ბურჯი გამოეცალა.

მარა XVII და XVIII საუკუნის განმავლობაში თანდათან ეცემოდა მესამე ბურჯიც ამ კრებისა — ქალაქებიც. მართალია კაპიტალისტური წარმოების წესმა ძლიერ შეჯგუფა ქალაქებში მცხოვრებლები — ბურჟუაზია პროლეტარები, მაგრამ ამ მიზეზით უფრო რამდენსამე დიდ ქალაქებში მოიყარა თავი მცხოვრებლებმა. ეს ქალაქები კი ჩაირდილა სატახტო ქალაქებმა თავის სიმდიდრით და გავლენით. ბევრი ქალაქის წინსვლა შედგა, და ბევრი კი ისე ჩამოქვეითდა, რომ, „დამპალ დაბების“ დონეზე დადგა, როგორც ამას ინგლისში ეძახდნენ.

ამ დაბებს არ შეეძლოთ განვითარებულ თვითმპყრობელობის ძლიერებისათვის წინააღმდეგობა გაეწიათ.

ამიტომაც თანდათან მეტი მნიშვნელობა მოიპოვა სატახტო ქალაქებმა თანამედროვე სახელმწიფოებში მე XVI საუკუნიდან დაწყებული. უკვე ჰენრი IV-ემ იცოდა. რომ პარიზი შესახებ (სასულიერო წოდება) უძლიერესი იყო და ამიტომაც

მეფე დაემორჩილა მის ნებას და მიიღო კათოლიკის სარწმუნოება. ამას გარდა თუ რა მნიშვნელობა ქონდა ლონდონს სახელმწიფო პოლიტიკაში, ეს კარლოს I-მა თვით გამოცადა თავის თავზე.

სატახტო ქალაქის მცხოვრებთა უმეტესობა სულაც არ იყო დაინტერესებული საეროხო წარმომადგენელთა გავლენა-დარჩენილიყო, რადგან მათი გავლენა ნიშნავდა მიყრუებულ დაბების აზნაურობის და ფილისტერების ბატონობას. რას მისცემდა სატახტო ქალაქს მათი ბატონობა? პირველი იმას, რომ ისინი უარს იტყოდნენ გადასახადის შემოღებაზე და მომქირნობას დაადგებოდნენ, და ეს კი არ იყო ხელსაყრელი მაშინდელ სატახტო ქალაქის მცხოვრებლებისათვის, რადგან მათი უმეტესობა ცხოვრების სახსარს კარის მოთხოვნის დაკმაყოფილებით პოულობდა. რაც უფრო მეტს დახარჯავდა მეფე და მისი ამაღლა, ის უკეთესი იყო სატახტო-ქალაქისთვის. სწორეთ იმ ხალხს, რომელიც ქმნიდა სიმდიდრეს და ვაჭრობდა მითი, ძალიან ცოტას აფიქრებდა ის გარემოება, რომ ისინი არ ქმნიდნენ სიმდიდრეს, ვინც ფლანგავდნენ.

ახლა მეფეზე და სახელმწიფოზე გავლენა იმ ელემენტებს კი არ ქონდათ, რომელნიც საეროხო წარმომადგენლობით კრებას შეადგენდნენ, არამედ ახალ ელემენტებს, რომელთაც პირდაპირი გავლენა ქონდათ პირადათ მეფეზე; ესენი იყვნენ კარის აზნაურობა, სასულიერო წოდება და მოხელეთა მთელი არმია. მათი იარაღი ინტრიგა იყო; ამათ გარდა სატახტო ქალაქის მცხოვრებლები, რომელთაც ზოგჯერ თავისი გაქონდათ არეულობის მოხდენით და ბოლოს კაპიტალისტები, რომელთაც კრედიტი ახალი სახელმწიფოს უმთავრეს საფუძველათ გახთა-

ნამდვილია, რომ კაპიტალისტების დაუხმარებლათ მეფის უფლება თავის დღეში ვერ მიადწევდა თვითმპყრობელობამდის, იმისთვის რომ გამკლავებოდა მოწინააღმდეგეთ, ან დაეძლია ან მოესყიდა ისინი, რომ თავის მომხრე — დამცველებისთვის ეძლია ჯილდო, რომ გაეწიათ ყველა იმ ფუნქციების მაგიერობა, რომელსაც წინეთ თემები და კორპორაციები, ან ფეოდალი მებატონები ასრულებდა და ესლა სახელმწიფოზე გადავიდა, იმისთვის რომ დაეცვა თავისი თავი, მოეწყო მიმოსვლის საქმე, გაეყვანა გზები და არხები, აეგო სიმაგრეები, სამხედრო საწყობები და სხ. და სხ. ყველა ამისთვის მეფეს სჭირდებოდა ფული და ბევრათ მეტი ვიდრე შეეძლო მიეღო გადასახადების სახით თავის ქვეშევრდომთაგან, სადამოყნობაჟით და სხ. და სხ. ამიტომ მეფეს ხშირათ უნდა მიემართა მდიდარ ვაჭრებისთვის ფულის სასესხებლათ. ამ დროიდან დღემდის კრედიტი სახელმწიფოს უმთავრეს ბურჯათ რჩება. საბირჟო კურსების აწვე-დაწვევას არა ერთი მთავრობის ბედი გადუწყვეტია ამ უკანასკნელ ორ საუკუნეში.

ასეთი იყო ევროპის მონარქიების პოლიტიკის უმთავრესი ფაქტორები საფრანგეთის რევოლიუციამდის და ხშირათ შემდეგაც, ასეთია ხშირათ დღესაც. მათი გავლენა დიდი იყო, მარა გამოურკვეველი და მოუწესრიგებელი. ფაქტიურათ მეფე კი არ მართავდა სახელმწიფოს, მართავდნენ სხვები, მართავდნენ დაინტერესებული წრეები, ხოლო მართვა მათ შეეძლოთ მეფის საშუალებით, მეფის უფლება შეუზღუდავი იყო: სხვები ამ უფლებას თავის სასარგებლოთ იყენებდნენ, მარა მთელ სახელმწიფოში, არავის არ შეეძლო ამ უფლებას წინააღმდეგობა.

საეროხო წარმომადგენელთა კრების მნიშვნელობა თანდათან დაკნინდა. ზოგიერთ ქვეყნებში, ეს კრებები სრულიად მოიპო, ზოგ ადგილას დარჩა, მარა ისეთსავე როლს ეწეოდა, როგორსაც დღეს ევროპის ქარხნებში მუშათა კომიტეტები. მათ უნდა ზრდილობიანათ ყველაფერზე თანხმობა გაცხადებიათ, მხოლოთ ზოგ წვრილმანებში ნებას აძლევდნენ ყოველად შემძლებელ პოლიტიკისათვის დახმარება აღმოეჩინათ.

ასეთია საერთო სახე პოლიტიკის განვითარებისა ევროპაში მეჩვიდმეტე და მეთვრამეტე საუკუნოებში.

(შემდეგი იქნება).

რედ.-გამომც. ი. პ. როსტომაშვილი.

„მოგზაურის“ ცალკე დამატება.

გურიის ამბები.

სოფ. ხიდისთავი (ბასილეთის საზოგ.). 24 თებ. არ არის გურიაში მეორე სოფელი, რომელიც იმ ზომამდე დატანჯულიყოს, როგორც სოფ. ანუ დაბა ხიდისთავი. მთავრობამ თავისი სისასტიკე პირველათ ხიდისთავლებზე ცადა, რადგანაც ის მიიჩნდა ყოველგვარი ურჩობის და წინააღმდეგობის ბუდეთ თუ სათავეთ. გარდა ამისა ხიდისთავლებს ამ ბოლო ხანამდე თითქმის მთელი გურია სასაცილოთ იგდებდა, როგორც ურჩსა და რაღაც ახალის მსურველს. ხიდისთავლების „უღმერთობა“, რაც უმეტეს ნაწილათ მარხვის ქამასა და სამღვდლოების მხილებაში მდგომარეობდა, გურულების სალაპარაკო საგანს შეადგენდა. ამგვარი აზრების ხალხში გავრცელებას და ხიდისთავლების სასაცილოთ აგდებას მფლობელ სოფლებში ძლიერ შეუწყო ხელი აწ განსვენებული ბლადოჩინი ნიკო რამიშვილის ფანატიურმა მოქმედებამ.

მაგრამ დრო შეიცვალა. დღეს ხიდისთავი მარტო არ არის გურიაში, როგორც ეს ოთხი-ხუთი წლის წინეთ იყო; დღეს ისიც იმგვარი სოფელია, როგორიც: ბახვი, ასკანა, ჩოხატაური და სხ., მაგრამ თავისი ხიდისთავური ელფერი მაინც დასდევს.

დილის ათი საათიდან ატეხილი ზარების გუგუნე აუწყებდა ხალხს, რომ თავი მოეყარათ დაბა ხიდისთავში, სადაც მოვლოდენ მთავრობის მიერ გამოგზავნილ კაცს. შევიკრიბოთ და ვუთხრათ ყველაფერი დაუფარავათ, გულახდილათო—ეუბნებოდენ ერთმანეთს მცხოვრებნი და ქალიან კაციანათ, დიდით პატარამდე დაიძრენ დანიშნულ ალაგისაკენ. შუადღისას, ხიდისთავის მიდამო, ეკლესიის ეზო და სხვა ახლო-მახლო ადგილი ხალხით გაიქვდა.

ნაშვადღევის ორ საათზე სულთან კრიმ-გირეიც მოვიდა და ჯგუფ-ჯგუფებათ დაყოფილმა ხალხმა თავი ერთათ მოიყარა საზრველო სკოლის წინ. ყრილობას დაახლოებით 2000 სულზე მეტი ქალი და კაცი დაესწრო. როგორც წინა დღეს ბახვში, ისე აქაც კრიმ-გირეი ჯერ მიესალმა ხალხს „გამარჯობა თქვენო“, და შემდეგ მისმა სანდო თარჯიმანმა წაიკითხა მოგზაურობის მიზანი. შემდეგ ამისა ხალხს კითხეს, როგორ სურს: ერთათ ლაპარაკი, თუ წარმომადგენლების არჩევა. საზოგადოებამ უკანასკნელი ამჯობინა და ამორჩეულ იქნა 25 დეპუტატი (ამათგან სამი ქალი). როდესაც ხალხი ისევ მოგროვდა, შეუდგენ მოლაპარაკებას. ჯერ კრიმ-გირეიმ წინადადება მიცა: თუ არა საიმედო პირები გირვევით ვინმე გთხოვთ დაითხოვოთო, მაგრამ ხალხმა ამაზე ვარი განაცხადა და არავისი კრებიდან გაძევება არ მოუსურვებია.

რადგანაც ასეთი წერილები ხშირათ გვექნება და ამასთანავე, რადგანაც აქ ორი მოქმედი პირი იღებს მონაწილეობას: სახელდობრ ხალხი და მთავრობა, ამიტომ ჩვენც

ამის დაგვართ მოვიქცევით და წერილს ისე გადმოგცემთ, თითქო ორი კაცი ლაპარაკობდეს.

დეპუტატები, მთავრობის წარმომადგენელნი და გაზეთის კორესპონდენტები სკოლის აივანზე ისხდენ, ხოლო ხალხი, საზოგადოება ძირს იდგა და მოლაპარაკებას ყურს უგდებდა.

მთავრ. გახსოვდეთ, რომ მე მოვედი აქ არა ჩემი საქმის გულისათვის, არამედ თქვენი გაჭირვების გამოსარკვევათ და მიუხედავათ იმისა, რომ ზოგიერთი თქვენ მიერ წარმოთქმული სინამდვილე ჩემთვის მწარე გასაგონი იქნება და გულს ეჩხვლიტება, მაინც გთხოვთ გულ-ახდილათ და დაუფარავათ მითხრათ ყველაფერი, რაც თქვენს ცხოვრებას შეეხება და რასაც თხოულობთ.

ხალხი. ძალიან კარგი. ჩვენ გულახდილათ და დაუფარავათ ვიტყვით ყველაფერს, რაც გვტანჯავს და რასაც სამართლიანათ ვთხოულობთ, მაგრამ ვინ არის თავდები, რომ ჩვენი გულ-ახდილობისათვის ჩვენი პიროვნება არ შეილახება თვითნება პოლიციისაგან. ეს ჩვენ არა ერთხელ და ორჯერ გამოგვიცდია.

მთავრობა. მე არ შემოძლია თქვენი პიროვნება უზრუნველ ვყო მაშინ, როდესაც მე აქ არ ვიქნები და შეიძლება რომელიმე თქვენგანს კიდევაც შეხვდეს რაიმე უსიამოვნება, მაგრამ ასეთ შემთხვევაში, გთხოვთ, დაუყონებლივ მე მომწეროთ და შეამდგომლობას გავწევ, ხოლო ახლა თქვენი პიროვნების დასაფარავათ არ ვკითხულობ მოლაპარაკეთა სახელსა და გვარს.

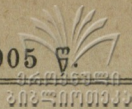
ხალხი. ძალიან კარგი, მაგრამ ვინ არის იმის თავდები, რომ ჩვენი ნათქვამი დაუმახინჯებლათ შევა ოქმში. ჩვენ არა გვაქვს იმის შემოწმების საშვალება.

მთავრ. მე თარჯიმანათ მყავს ის კაცი, რომელსაც მე ვენდობი. ხოლო თუ მაგას შეცდება რაიმე, მაშინ ამათ შეუძლიათ დახმარების აღმოჩენა. (აქ კორესპონდენტებზე ანიშნა).

ხალხი. ყველაზე უწინ ამის მოგახსენებთ: რომ თუ თქვენ მობრძანდით გურიაში იმიტომ, თითქო აქ ისეთი არაჩვეულებრივი რამე ხდებოდეს, რომელიც არსად სხვაგან რუსეთში არ გაეგონოთ, თქვენ შემცდარი ხართ.

მთავრობა. ჩვენ მოვედით აქ მხოლოთ იმის გამოსარკვევათ, თუ რა მიზეზებმა გამოიწვია ხალხსა და მთავრობას შორის უთანხმოება და არა იმიტომ, რომ აღმოვაჩინოთ დამნაშავენი ხსენებული მოძრაობისა.

ხალხი. მაშ მოისმინეთ. ჩვენი მოთხოვნილება გამოიხატება მხოლოთ სამი სიტყვით: ჩვენ გვინდა პური, სამართალი და თავისუფლება; ჩვენ კი არა გვაქვს არც ერთი, არც მეორე და არც მესამე. ჯერ მოგახსენებთ ჰურზე. ჩვენ არ ვთხოულობთ, რომ დამცხვარი პურები გადმოგვიყარონ. სრულიადაც არა. ჩვენ მოვითხოვთ მხოლოთ იმას, რომ ჩვენი შრომის ნაყოფი ჩვენვე შეგვარჩინონ და ხელიდან არ გამოგვგლიჯონ. შეხედეთ აი ამ ხალხს: აქ თქვენს წინაშე დგას უმეტესი ნაწილი მშრომელი ხალხი, მუშა ხალხი და ადვილათაც იცნობა

ის, მზისგან გარუჯული და ჩონჩხივით ჩამომხმარი. ნუ თუ ამით უფლება არა აქვთ მოითხოვონ, რომ თავიანთი ნაშრომი, თავისი ოფლითა და სისხლით მონაგარი ლუკმა მის საჭიროებასვე მოხმარდეს და ვიღაც მუქთა ხორა მცარცველის ჯიბეში არ ჩადიოდეს? დიახ, ამით არა აქვთ ამის უფლება, ეს ჩვენ ვიცით. მიზეზი იმისა, რომ ჩვენი შრომის ნაყოფით სხვა უსაქმური ხალხი სუქდება, ვახლავთ ისა, რომ მშრომელ ხალხს, მიწის მუშას არ გააჩნია არაფერითი საკუთრება. მიწა, რომელსაც ის ამუშავებს და თავისი ოფლით რწყავს, სხვისი საკუთრება არის. ის იძულებულია იმ პირობას დაუყვეს, რომელსაც ადგილის პატრონი უდებს და ამან ჩაადგო გლეხი იმ უკიდურეს მდგომარეობაში, რომლიდან გამოსვლას ახლა თავისი ძალით ცდილობს. ან კი რა ქნას საბრალო მიწის მუშამ? მისთვის არ არსებობს არც საკუთარი მიწა და არც სამართალი, რომელმაც უნდა დაიფაროს იმისი ინტერესი მამულის პატრონთა თვითნებობისაგან. პირიქით, ჩვენ სულ ერთსა და იმავე უსამართლობას ვხედავთ. მოსამართლენი და პოლიცია მემამულის იარაღი ყოფილა და ამ იარაღით კარგა ხანია სარგებლობენ ჩვენი სულთამხუთავი მემამულეები. დიახ, პოლიცია და მემამულე ხელი-ხელ ჩაკიდებული გვებრძვიან ჩვენ, მიწის მომუშავე ხალხს.

მთავრება. საქირთა ვიცოდეთ, პოლიცია თავის ნებით მოდის და ერევა მემამულეთა და მუშათა შორის, თუ მას მემამულეები მიმართავენ ხოლმე.

საჯხ. ხშირათ თავისი ნებით ერეოდა, უმეტესათ კი მემამულეთა თხოვნით, მოყავდათ გაყოფის დროს კალოზე სტრატეგები და სხვა პოლიციელნი და იმათი ძალდატანებით აყოფინებდნენ ოფლით მონაგარ სარჩოს. თუ ვინმე წინააღმდეგობას გაწევდა, იმისთვის მათრახი, ციხე და ხშირათ ციმბირიც მოსალოდნელი იყო. განა ამას კიდევ მტკიცება ჰქირია, რომ პოლიცია მემამულეს ეკუთვნის?

მთ. წარ. სოფლისაგან ამორჩეული მამასახლისი ნუ თუ გლეხების ინტერესს არ იცავდა?

საჯხ. წარ. მე თითონ ვიხსენებ მამასახლისათ რამოდენიმე წელს და მახსოვს, თუ როგორ უსამართლოთ გვამოქმედებდნენ ჩვენი უფროსები. განა მამასახლისს შეუძლია პრისტავისა და მაზრის უფროსის ბრძანებას გზა აუქციოს? ის ყველგან მოარჩილია თავისი მბრძანებლებისა, და ისინი კი ხალხის მტრები არიან. წინააღმდეგობისათვის ან ხალხის ინტერესის გამოსარჩლებისათვის მამასახლისს სასტიკი სასჯელი მოეღოს.

მთ. წარ. განა ყოფილა მაგალითი მამასახლისის დასჯისა ხალხის ერთგულობისათვის?

საჯხ. წარ. ყოფილა და ძლიერ ხშირათაც ყოფილა. მაგალითისათვის დავასახელოთ: ხარიშვილი, ხომერკი, ბოლქვაძე და სხვები, მაგრამ ეს ხომ ყველასათვის ცხადია და ჩვენ ისევ ჩვენს საბაასო საგანს დავუბრუნდეთ. ჩვენ კიდევ ვამბობთ, რომ მიწა მშრომელ ხალხს უნდა ეკუთვნოდეს და არა მუქთა-ხორებს. ჩვენი შრომის ნაყოფი ჩვენს ნალიაში უნდა გროვდებოდეს და არა ვიღაცა უსაქმურის სასიმიინდემში. ეს ჩვენ, მუშა ხალხს გვესმის და უსამართლობათ მიგვაჩნია მიწის ასეთი უთანასწორო განაწილება. გარდა დასამუშავებელი საყანე მიწებისა ჩვენ არა გვაქვს არც ტყე, არც საძოვარი ალაგები. საზაფხულო საძოვარი მთავრობის ხელშია, საზამთრო კი კერძო კაცების საკუთრებას შეადგენს და ორივენი თავისი დროზე ტყავს ჩვენ გვაძრობენ. მათის საბალახოთი ჩვენი საზოგადოება მხოლოთ თვე ნახევარს სარგებლობს და ამ მოკლე ვადაში მთავრობა, ე. ი. ხაზინა, 500 მანეთ ბაჟს გვახდებს. სახაზინო ტყეშიაც არა ნაკლები ზორი გვადვას. იქ ხეები ღებება, ჩვენ კი შემას ვყიდულობთ. პატარა წყნე-

ლის მოჭრისათვის შტრაფი და შტრაფი. ყველა ესეც ჩვენ უსამართლობათ მიგვაჩნია. განა ტყე ვისიმე შრომის ნაყოფია, განა საბალახო ვისიმე დანათესი და ოფლით დანასველებია? და აი, სრულიათ უშრომლოთ სარგებლობს ხაზინა და მემამულეები, ჩვენ კი ჩვენი ნაშრომი და ნატანჯვიც არავინ შეგვარჩინა.

აი ჩვენ ვთხოვლობთ, რომ თუ ყოველივე ეს უსამართლო გადასახადი სრულიად მოსპობილი არ იქნება, იმდენათ მაინც შემცირდეს, რომ ჩვენი ცხოვრებაც შესაძლებელი დარჩეს. ისიც საკმარისია, რა უსამართლობაც დღემდე ვითმინეთ.

აი კიდევ რა მოგახსენოთ. პოლიცია ჩვენი მეგობარ-კეთილის-მყოფელი არასოდეს არ ყოფილა. როდესაც პურსა ვთხოვდით ქვას გვაძლევდა, ხოლო შემწეობის მაგიერათ მათრახებით გვიმასპინძლდებოდა; მით უმეტეს ამ ბოლო დროს დავკარგეთ ჩვენ ყოველგვარი ნდობა მთავრობის მიმართ. ჩვენ ვიცით, რომ გაჭირვებული მუშა ხალხი იმისგან არაფერ კეთილს არ უნდა გამოელოდეს, ამიტომ საჭიროთ მიგვაჩნია მემამულეებთან და ხაზინასთან მოსალაპარაკებლათ შედგეს საზოგადოების მიერ არჩეული საგლეხო კომიტეტი და ამ კომიტეტმა იკისროს ჩვენი საქმეების მოწესრიგება. ამას მარტო ჩვენ, ბასილეთელი გლეხები კი არ ვთხოვლობთ, ამას თხოვლობს მთელი რუსეთის გლეხკაცობა და მუშები.

აიღეთ ახლა სახემწიფო მიწები. მარტო ტყეები კი არა აქვს ხაზინას, სახნავი მიწაც ბევრი აქვს. ამ მიწაშიც ბევრ ბაჟს გვახთიებს ხაზინა; გარდა ამისა, ბევრი გლეხი სახელმწიფო მიწაზე ცხოვრობს და სახაზინო გლეხათ ითვლება. მუშაობს ამ ადგილზე, იხდის ბაჟს მიწისას, იხდის ათას სხვა გადასახადს ხაზინის სასარგებლოთ და თუ დაჭირდა ამ მიწის დაგირავება ან გაყიდვა რაიმე საჭიროებისათვის, არ შეუძლია. ამისათვის ჩვენ, ბასილეთის საზოგადოების მცხოვრებნი სხვებთან ერთათ ვთხოვლობთ, ის ნაჭრები სახაზინო მიწისა, რომლითაც სახელმწიფო გლეხი სარგებლობს, მის კერძო საკუთრებათ იქნეს აღიარებული. გარდა ამისა ძალიან ხშირია ადგილებზე დავა. ზოგიერთ გლეხს რამოდენიმეჯერ აქვს ნაყიდი მიწა და გამიჯენის დროს მოდის ვიღაც აზნაური და დავას აცხადებს: ეგ ჩემი არისო, ყველა ეს და ათასი ამგვარები გლეხი კაცის ცხოვრებას შეუძლებლათ ხდის. ან კი რა უნდა გაარიგო ისეთი ნაწიკვი მიწით, რომელზედაც ძროხა რომ დაბა კული სხვის ადგილში ექნება და თავი მეორესაში. ამას დაუმატეთ ათას გვარი გადასახადი—სახელმწიფო და სასოფლო. განა შეიძლება არაფერის მქონე გლეხ-კაცმა იმ უზომო ხარჯს, რომელსაც ჩვენი გაუმადლარი მთავრობა ყლაპავს, ყოველთვის გაუძლოს? ვერა, ბატონებო, ვერ გაუძლო. აბა ერთი მიბრძანეთ თქვენ: რამდენი მანეთი შემოსავალი დააკმაყოფილებს ისეთ ოჯახს სადაც შვიდი სული სარჩინია?

მთავრ. წარ. ეს ცხოვრებას გააჩნია, რა თქმა უნდა.

საჯხ. წარ. ჩვენ არ ვამბობთ შენეიერ, თუნდა მადლარ ცხოვრებას, აი ნახევრათ მშურები რომ იყვენ.

მთავრ. წარ. ასე შეიძლება 500 მანეთი დარჩეს საკმაო.

საჯხ. წარ. ჩვენც აი რას მოვითხოვთ: თუ რომ 500 მანეთი საქირთა არის ოჯახი ნახევრათ მშეიერი აცხოვროს, მაშ ვისაც შემოსავალი ამაზე, ე. ი. 500 მანეთზე ნაკლები ექნება, ის განთავისუფლდეს ყოველგვარი სახელმწიფო გადასახადისაგან. ხოლო იმათ, ვისაც შემოსავალი მეტი ექნება, იხადოს გადასახადი შემოსავლის დაკვალოთ; ე. ი. მეტი შემოსავალი ვისაც ექნება, მეტი გადასახადიც იმან გადაიხადოს. სამართლიანი აი ეს იქნება, თუ არა ახლა მეტს ის იხდის, ვისაც ნაკლები აქვს და ვინც მუდამ შრომობს, ხოლო ისინი ვინც ყელამდე ფულში სხედან და ხელს არ ანძრევენ, თითქმის არაფერს არ იხდიან. აი ჩვენ ამას ვთხოვლობთ და უნდა

ავგისრულდეს ეს მოთხოვნები: ხუთას მანეთზე ნაკლები შემოსავალი ვისაც აქვს, ის სრულიად განთავისუფლდეს ყოველგვარი გადასახადისაგან.

ახლა ქვევით აი რას მოგახსენებთ: საზოგადოებაში არიან ეგრეთ წოდებული თავდაუხსნელი გლეხები. თავდაუხსნელი გლეხი იგივე ყმა არის. ვისგან უნდა დაიხსნას ან რატომ უნდა დაიხსნას მან თავი? ის ერთი ციდა მამული, რომელსაც უხსოვარი დროიდან ამუშავებს, რატომ უნდა გამოიყიდას? ეს ცხადი უსამართლობაა და ჩვენ მოვითხოვთ, რომ ყველა თავდაუხსნელი გლეხი განთავისუფლებულ იქნას თავისი მიწიანათ უფასოთ. ის კი არა, ჩვენ მოვითხოვთ, რომ ის ფული, რომელიც თავდახსნილ გლეხებს უსამართლოთ გამოგლიჯეს ხელიდან, როგორც უკანონოთ წაღებული უკანვე დაუბრუნდეთ. რისთვის უნდა გამოეყიდა საცოდავ გლეხს ნასესხები ფულით ის მიწა, რომელიც მის ნამდვილ საკუთრებას შეადგენდა?

ჩვენ მოვითხოვთ, რომ სახაზინო, საეკლესიო და საუფლისწულო მიწები გლეხთა საკუთრებათ იქნას აღიარებული.

მთავრ. წარ. სახაზინო მიწების დარიგება უკვე დაწყებულია კავკასიის ზოგიერთ გუბერნიებში და მაშასადამე საქიროა მისი დაჩქარება.

ხაჯხ. წარ. ახლა მოგახსენებთ ბაჟების შესახებ. ჩვენ არ გვაკმარეს მარტო ის უზომო გადასახადი, რომელსაც პირდაპირი გადასახადის სახელით ვიხდით. ყველა ჩვენთვის აუცილებლათ საქირო ნივთს ბაჟი აქვს. ავიღოთ თუნდა ნავთი, რომელიც ყველა ოჯახში აუცილებელ საქიროებას შეადგენს, ბაქოში ამოღებული ნავთი საცხა, ცხრა მთას იქით, ინგლისში მიტანილი თურმე უფრო იაფათ ფასობს, ვინემ აგერ ეხოში. ეს იმიტომ, რომ ზეთ უშველებელი ბაჟი დაადევს: საქიროა და იყიდის აბარას იზამენო! ასევეა თურმე ჩვენ შაქარზე. სხვა ქვეყანაში ჩვენგან წაღებული შაქარი თურმე სამჯერ უფრო იაფი ღირს. ახლა ავიღოთ არყის ბაჟი. აი ჩვენი ადესა ღვინოთ არ ვარგა. მეტი ჩვენ არაფერი მოგვდის და იძულებული ვიყავით არაყათ გვეხადა. აქაც დაგვიგო მთავრობამ მახე და უმატა არყის ბაჟს. ბოლოს იმ ზომამდე ასწია, რომ ანგარიშით არაყის გამოამხდელი ზარალში რჩება და ამის დასათარავათ რამე სხვა უნდა გაეიდოს. ნუ თუ ესეც სამართალია? ნუ თუ ჩვენ არ უნდა შეგვედლოს იმ მიწის ნაყოფით ვისარგებლოთ, რომელშიაც ასეთ უზომო გადასახადს ვიხდით? ხს ხომ ჩვენი მიწის და ჩვენი საკუთარი შრომის ნაყოფია! ჩვენ ვთხოვლობთ ბაჟების მოსპობას; ვთხოვლობთ ყველა ფარული გადასახადების მოსპობას.

მთავრ. წარ. არაუხე ბაჟის მოსპობა, კერძოთ და დროებით მარტო გურიისში შესაძლებელია ვიშვამდგომლოთ.

ხაჯხის წარ. ჩვენ კერძოს არაფერს არ ვთხოვლობთ. ჩვენსავით გაჭირვებულია ასი მილიონი რუსეთის ხალხი. ჩვენი მოთხოვნები არის სამართლიანი და ამისთვის არ გვეშინია არავისი. გარდა ამისა ჩვენი საზოგადოება აგერ ათი წელიწადია წლიურათ 200 მანეთ ფულს იხდის, რაღაც მაღაზიის ფულიაო. შარშან ჩვენში ფუთი სიმინდი მანათ ნახევარი ღირდა; ვითხოვეთ შემწეობა და კაცმა ყურადღება არ მოგვაქცია. რა იქნა ეს ორი ათასი მანეთი? უთუოთ შეჭამეს ვინმე მოხელეებმა. ჩვენი ფული ჩვენ მაშინ გვინდა, როცა დაგვჭირდება. (აქ ერთმა დეპუტატმა ასწერა ის სცენა, თუ როგორ უდიერთ მოექცა მას გუბერნატორი ხიდისთავში ყოფნის დროს. მომვარდა, ეს მენდლები დამაგლიჯა და მიწაზე დაყარა, მეც თითონ წერუცყოფა მომაყენა. ყველანი დაღანძდა და ციბირში გადასახლება დაპირდა: ამაზე მაშინ ბევრი კაცი დაიჭირეს; ზოგი გადასახლეს, ზოგი ციხეში ჩამწყვდიეს).

არა ნაკლებ სტანჯავენ ხალხს სასულიერო პირები: მღვდლები, ბერები. მათი ხელობა ცარცვა-გლეჯა და ფარისევლობა არის. ჩვენ კარგათ ვხედავთ, რომ ისინი მხოლოთ მონობას და მორჩილებას გვიქადაგებენ. გვიჩვიან ზეცისკენ იცქირეთო და თითონ კი ჯიბეში გვიძვრებიან. ვიცით, რომ ისინი უსასყიდლოთ სიტყვას არ მოაბრუნებენ, მუდამ იმას გაიძახიან: ფული, ფული და ფულიო. ჩვენ ვარს ვყოფთ ყოველგვარ ხარჯს მღვდლების შესახათ და მოვითხოვთ ეკლესიის განცალკევებას სახელმწიფოსაგან, ესე იგი მღვდელი იმან შეინახოს, ვისაც იმისი ლოცვა-კურთხევა სჭირია. აგრეთვე ჩვენ მოვითხოვთ, რომ მღვდლებს ჩამოერთვას უფლება სკოლების გახსნისა. ერთი სიტყვით აღზრდის საქმეში მღვდელი მონაწილეობას არ უნდა იღებდეს, რადგანაც ის თავის აზრებით აბნელებს ბავშვის ნათელ გონებას. ღმერთს ის უნდა, რომ ჩვენი სული და გული იყოს წმინდა. ჩვენი სინდისის სიწმინდე კი ჩვენი საკუთარი საქმეა და ამიტომ ადამიანის სინდისი თავისუფალი უნდა იყოს.

ახლა მოგახსენებთ სწავლის საქიროებაზე. ჩვენში ახლა ყველამ იცის, რომ სწავლა საქიროა. ის ისე საქიროა, როგორც ჰაერი, წყალი და პური. უსწავლელი კაცი ახლანდელ ცხოვრებაში გამოუსადეგარია. სწავლა ერთგვარი და ძლიერ საქირო იარაღია. ჩვენთვის კი სწავლა ხელ მიუწოდოელია. ახლანდელი მთავრობა განგებ ცდილობს ჩვენი გონება ბნელი იყოს, თვარა რა იყო მიზეზი, როცა სამოქალაქო კლასის გახსნა ვითხოვეთ ჩვენი ხარჯით და ნება არ მოგვცეს? ხაზინას ჩვენ თითქმის არაფერს არ ვთხოვდით, მარა მთავრობამ მაინც არ მოგვცა ნება სასწავლებელი გაგვეღო, თქვენ სწავლა გაწყენთო. ახლა მოვითხოვთ, რომ ჩვენშიაც ისე მოეწყოს საქმე, რავარც სხვაგან არის, ე. ი. თექვსმეტ წლამდი სწავლა უფასო და სავალდებულო იყოს ორივე სქესისათვის წოდების და ეროვნების განურჩევლათ. ამას გარდა საშუალო და უმაღლესი სწავლაც რომ ხელ-მისაწდომი იყოს ყველასათვის.

გარდა ამისა ჩვენ გლეხ-კაცებს და მუშებს არა გვაქვს უფლება ერთათ თავი შევიყაროთ და ჩვენ გასაჭირზე ვილაპარაკოთ. ასეთი ყრილობა აკრძალულია. რატომ არ უნდა გვქონდეს ჩვენ უფლება ჩვენ გასაჭირზე ლაპარაკისა? დღეს ეს შემთხვევითია, თორემ სხვა დროს ათ კაცს არ გაგვაჩერებდნენ ერთათ. ამიტომ ჩვენ მოვითხოვთ ჩვენ გასაჭირზე მოსალაპარაკებლათ თავისუფლათ შეკრების ნებას, ე. ი. კრების თავისუფლებას.

თუ რომ თავი შევიყარეთ, მაშინვე დაგვერვიან სტრაჟები და კახაკები ხმლებითა და მათრახებით. ჯერ ჩვენა გვცემენ, მერე ბინას აგვიწიოკებენ და ვინ იცის კიდევ რას არ ჩაიდენენ. ჩვენ მოვითხოვთ ჩვენი პიროვნება და ბინა ხელ შეუხებელი იყოს.

არამც თუ ჩვენ გვიშლიან ლაპარაკს ჩვენს გასაჭირზე, სხვებს წერასაც არ ანებებენ და გაზეთებში ჩვენი ცხოვრების პირ-ვარამზე სიტყვაც არ არის. ამბობენ —ნება არა გვაქვს ამ საგანს შევეხოთო. რატომ არ უნდა იწერებოდეს წიგნებში ნამდვილი ამბავი? ჩვენ მოვითხოვთ, რომ ბექლვის თავისუფლება იყოს და ჩვენ გასაჭირზე სინამდვილე დაიწეროს. ჩვენ აკრძალული გვაქვს გაფიცვა. მივეციოთ ერთმანეთს სიტყვა: „სხვის მამულში ძველი პირობებით არ ვიმუშაოთო!“ ჩამოგვერია პოლიცია და ძალა იხმარა, რომ ჩვენი არ გაგვეტანა და ცოტათი ჩვენი ცხოვრება არ გაგვეუმჯობესებია. ამიტომ მოვითხოვთ გაფიცვის თავისუფლებას.

ბევრი ჩვენი ამხანაგის სისხლი დაიღვარა აქ ამ საზოგადოებაში ხალხის ინტერესების დაცვისათვის. უფრო მეტი ციხეში ზის და ზოგიც გადასახლებულია. ჩვენ ზიზღსა გვევრ-

ის პოლიტიკის ამგვარი საქციელი და მოვითხოვთ ყველა ადმინისტრაციული წესით დასჯილი ჩვენი ამხანაგი განთავისუფლებულ იქნას, როგორც უკანონო დასჯილი.

ჩვენს ხალხს მძიმე უღლათ აწევს კისერზე სალდათობის უღელი. ახალგაზრდა ჯანსაღ ყმაწვილ კაცებს აცლიან ოჯახს და ამწყვდევენ ოთხი წლით ყაზარმებში. შინ რჩება მარტოსნეული და მოხუცებული, ეს მუშა ხელი ხომ ეკარგება და ეკარგება ოჯახს; ამას გარდა ის კიდევ სარჩენათ აწევს მას კისერზე. თითქმის ყველა ოჯახს უჯდება სალდათის შენახვა წლიურათ 600—120 მანეთამდე. სადა აქვს ისედაც გალატაკებულ ხალხს ამის შეძლება?! ის სესხულობს ფულს ჩარჩებიდან და ამით კიდევ უფრო-და-უფრო ვალიანდება, ეს კიდევ არაფერი. ჩვენ გვეგონა, რომ ჯარი ჩვენს დასაფარავათ იყო გამოყვანილი, გვეგონა რომ ჩვენ შეიღებეს, რომელსაც ჩვენ ჩვენივე ხარჯით ვინახავთ ჩვენს მტრებთან აბრძოლებდნენ, მარა თურმე საქმე სხვანაირათ ყოფილა. სახელმწიფოს მტრები ჩვენვე ვყოფილვართ და აი ჩვენი შეიღები ჩვენვე შემოგვისიეს. ჩვენმა შეიღებმა და ძმებმა ჩვენი სისხლი უნდა დაღვარონ ისე, როგორც პეტერბურგის ქუჩებზე დაღვარეს თავისი ძმების სისხლი და როგორც ყველგან სხვაგან ღვრიან!! ჩვენ უსამართლოთ მიგვანია ასეთი საქმე და მოვითხოვთ, რომ მუდმივი ჯარი მოსპობილ იქნას და თუ საქირო იქნება მტრის მოგვრება ყველანი მზათ ვიქნებით უკანასკნელი სისხლის წვეთამდის ვიბრძოლოთ.

მთავრ. წარ. ომისა და ჯარის მოსპობა კაცობრიობის იდეალია, მაგრამ დღეს ეს შეუძლებელია.

ხალხ. წარ. ჩვენ ვთხოვლობთ წოდებების მოსპობას, და კანონის წინაშე ყველა მოქალაქის თანასწორობას. უნდა იყოს მხოლოდ მოქალაქე და არა ვინმე განსაკუთრებული წოდება.

ვის შეუძლია აგვისრულოს ყველა ჩვენი მოთხოვნა? ნუ თუ იმ მთავრობას, რომელიც ჩვენ ყოველი მხრიდან გვავიწროებს და რომელმაც დაკარგა ჩვენი ნდობა? არა. მას არ შეუძლია ჩვენი პატრონობა!.. ჩვენ თავს ისევე ჩვენ უნდა ვვატრონოთ. ამისათვის ჩვენ მოვითხოვთ მოწოდებულ იქმნას დამფუძნებელი კრება ხალხისგან არჩეულ დეპუტატების. ყველა მოქალაქეს, ეროვნების, წოდების და სქესის განურჩევლათ უფლება უნდა ქონდეს წარმომადგენლების არჩევანში მონაწილეობა მიიღოს. დაფარული და საყოველთაო კენჭის ყრით ხალხმა უნდა ამოირჩიოს თავისი მთავრობა, რომელსაც ნდობასაც გამოუცხადებს და რომელიც იმის ინტერესებს ემსახურება. მაშასადამე ჩვენ ვთხოვლობთ დამფუძნებელ კრების მოწვევას.

ჩვენ არ გვაქვს სამართალი; ამაზე წინეთ ვთქვით და ახლა ისევ დაუბრუნდებით—ჩვენი დღევანდელი სამართალი აშენებულია უსამართლობაზე. ვისაც შეძლება აქვს სამართალი იყიდოს, ის ყოველთვის მართალი გამოდის და ამის საშვალეობა კი მდიდრებს აქვთ. ღარიბი და გაჭირვებული ყოველთვის მტყუანი გამოდის. გარდა იმისა, რომ ჩვენი სამართალი მექრთამეობაზეა აშენებული, საქმის დაბოლოებასაც ხომ აღარ აღირსებენ კაცს! სულ უბრალო საქმე რამოდენიმე წლით გრძელდება. მოხელეები ღარიბს ამტყუნებენ, მაგრამ ქრთამს ორივესგან იღებენ. ამიტომ ჩვენ მოვითხოვთ ნაფიც მსაჯულების შემოღებას, რომლებსაც უნდა ირჩევდეს ხალხი საყოველთაო თანასწორი და ფარული კენჭის ყრით. ყოველივე მოსამართლე და საზოგადოთ ყველა სხვა მოხელე ხალხს უნდა აძლევდეს თავის მოქმედებაში ანგარიშს!

დაღამდა და კრება დაიშალა. მეორე დღეს, 25 თებერ-

ვალს, ბ-ნი სულთან-კრიმ-გირეი ასკანის საზოგადოებაში გაემგზავრა. 26 კი ისევ ხიდისთავში დაბრუნდა.

ამ დღეს სხვათა შორის სულთან-კრიმ-გიერის ხალხის წარმომადგენლებმა მოახსენეს: რამოდენიმე ხიდისთაველი ჩოხატაურისაკენ გაემართა იქაურებთან ერთათ ყანების შესახებ მოსალაპარეკებლათ. ვზაში, თხრილებში ჩასაფრული დახვდათ სტრაენიკები, რომლებმაც უეცრათ თოფის სროლა ასტეხეს და ორი კაცი წუთის სოფელს გამოასალმეს... ესეც არ იკმარეს და გაფანტულ ხალხს მათრახით ზურგზე ბოლი ადინეს...

მოკლულების დასაფლავების ნებაც არ მოგვცეს ხალხს. საფლავი საბრალო ცოლმა გაუთხარა თავის ხელით. ესეც არაკმარეს საზოგადოებას—ჩამოგვიყენეს სახლში ჯარი, რომელმაც დააქცია ჩვენი ოჯახი. ვინ მოსთვლის იმათ სისაძაგლეს და სიმხცეს, ეს კაზაკები რომ არიან!! იპარავდნენ ქათმებს, ღვინოს და სხვა ნივთებს. მათ თავ-გასულობას საზღვარი არა ქონდა. სალდათები ცოტა უფრო კაცურათ იქცეოდნენ. მეორეთ დევიმსახურეთ ჩვენ ასეთი სასჯელი? იმით, რომ ჩვენი გასაქირი გამოვაცხადეთ?!

შემდეგ ილაპარაკეს სამოქალაქო სასწავლებლის შესახებ. საზოგადოებამ ითხოვა ექვს კლასიანი სამოქალაქო სასწავლებელი, მარა ნება არ მიცა მთავრობამ, მიუხედავათ იმისა, რომ საზოგადოება თავისი ხარჯით კისრულობდა ყველაფერს. აგრეთვე ბიბლიოთეკის დახურვის შესახებაც ბევრი ილაპარაკეს.

როგორც დასამტკიცებელი საბუთი პოლიტიკის ყაჩაღობისა, მოიყვანეს ბესარიონ გოგიბერიძის სიკვდილი. ეს ახალგაზრდა და ყველასაგან საყვარელი ყმაწვილი (18—19 წლისა) მოკლა შუადღებზე აზნაურმა ფირან გოგიბერიძემ, ეს იცის მთელმა საზოგადოებამ და იცის აგრეთვე პოლიციამაც. მაგრამ მკვლელი თავისი შვილით ერთათ ჯერაც ხელ უხლებელია. პირ-იქით იმას მისცეს იარაღი და მიუჩინეს სახელმწიფოს ყარაული. მოკლული ბესარიონ გოგიბერიძის ძმა, რომელმაც სამართალში გაწვევა დაუბირა მკვლელს, მთავრობამ ადმინისტრაციულ წესით რიაზანის გუბერნიაში გადაასახლა და ოჯახი გააცივა...

ვჰ! ვინ მოთვლის რამდენი უსამართლობა დატრიალებულა ჩვენ თავზე! ვინ მოთვლის ჩვენ გაჭირვებას, ჩვენ შევიწროებასო, დაამთავრეს ხალხის წარმომადგენლებმა!...

5. კ—ძე.

როგორც გურიიდან იწერებინან, ბ-ნ სულთან კრიმ-გიერის შუამდგომლობა აღუძრავს მთავრობის წინაშე: 1, გურიში ადმინისტრაციის მიერ დანიშნული მამასახლისები გადაყენონ და ხალხს თავისუფალ არჩევის უფლება მიცენ; 2, ადმინისტრაციის განკარგულებით დაკეტილი ბიბლიოთეკა-სამკითხველოები, რიცხვით თორმეტი, გააღონ; და 3, 1902 წლიდან ადმინისტრაციული წესით გადასახლებულნი გაათავისუფლონ და უკან დააბრუნონ.

იქიდანვე იტყობინებინან: გურიის სოფლის საზოგადოებამ ერთხმათ გამოუცხადა სულთან კრიმ-გიერის, რომ ჯარის ჩაყენების გამო მშვიდობიანათ მუშაობა შეუძლებელია და ამიტომ ვთხოვლობთ გურიიდან ჯარი დაუყონებლივ გაიყვანონო. სულთან კრიმ-გიერემ ამის შესახებ გაგზავნა შუამდგომლობა მთავარმართებლის მოადგილესთან.